

Effective Media Solutions for Addressing Marginalization in Mashhad: A Case Study of Khorasan Razavi Radio and Television

Alireza Khosravi¹ | Mitra Afzali Farooji² | Sadegh Shokri³

1. Corresponding author, Ph.D. Candidate, Department of Journalism and Media Management, Faculty of Media and Information Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. E-mail: ali313reza@yahoo.com
2. Ph.D., Department of Media Management, University of Tehran, Tehran, Iran. E-mail: afzali.ir@gmail.com
3. Ph.D. Candidate, Department of Journalism and Media Management, Faculty of Media and Information Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. E-mail: sadegh_shokri@atu.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received: 28 November 2024

Received in revised form: 23

August 2025

Accepted: 23 November 2025
2027

Keywords:

Crisis,
Crisis Management,
Local Media,
IRIB,
Marginalization .

ABSTRACT

Objective: The issue of marginalization in Mashhad is of considerable significance, as the latest statistics provided by the Khorasan Newspaper in 2010 indicate that over 1.3 million people reside in the peripheral areas of the city, accounting for more than one-third of Mashhad's total population. This population is steadily increasing due to factors such as economic hardship and escalating housing costs, thereby rendering the crisis progressively more acute. Furthermore, Mashhad, as the second-largest city in Iran and the site of the holy shrine of Imam Reza (AS), has consistently attracted the attention of both domestic and international audiences, which further underscores the urgency of addressing this issue. Given the heterogeneous nature of social crises, a uniform solution cannot be prescribed for all such phenomena. Even in seemingly similar crises, solutions must be tailored to the unique social, political, economic, geographical, and cultural conditions of each locality, particularly during the pre-crisis stage. This principle holds true for the marginalization crisis, as the factors contributing to marginalization in one city differ substantially from those in another. Marginalization is inherently a subjective concept, and its manifestations vary across cities and countries. Accordingly, this research seeks to identify media-based solutions to address the marginalization crisis in Mashhad, leveraging the capacity of local media and the functions of crisis management through media channels. The media can either prevent the formation of crises through appropriate proactive roles or contribute to their resolution during and after their emergence. Investigating the marginalization crisis in Mashhad and proposing media-driven strategies for the Khorasan Razavi Provincial Broadcasting Network constitutes the primary objective and central concern of this article.

Method: This research adopts a qualitative approach. The target population consists of experts and officials actively engaged in addressing the marginalization crisis in Mashhad. Employing a purposive snowball sampling method, 16 experts and officials were selected for participation. In-depth interviews were utilized as the data collection instrument. Thematic analysis was employed to analyze the interview data, resulting in the extraction of 57 codes, which were subsequently categorized into 19 sub-themes and 3 overarching themes.

Results: The extracted themes pertaining to crisis resolution encompass: (1) the reasons for the lack of program production addressing the marginalization crisis; (2) expectations and proposed solutions for overcoming this crisis; and (3) content-related deficiencies in the programs currently produced by Sima Khorasan Razavi concerning the marginalization crisis.

Conclusions: Drawing upon the extracted themes and the theoretical background of this research-obtained through documentary and library study methods-it is evident that effective management of the marginalization crisis in Mashhad requires, while attending to the various stages of crisis development, a multi-pronged approach. First, it is necessary to rectify the content deficiencies inherent in current programming. These deficiencies include a flawed perception of peri-urban areas, the exacerbation of urban discrimination, and the polarization of the city. Second, efforts should be directed toward fostering a distinct identity for the peripheral areas, moving beyond the mere representation of the detrimental effects of

---

marginalization, and instead offering constructive solutions across social, cultural, economic, religious, educational, health, immigration, and addiction-related domains. Third, it is imperative to avoid a conservative approach; rather, media action should be redirected from passivity to hyperactivity. This transition, supported by the allocation of adequate budgetary resources to local media, would enable the Khorasan Razavi Television Network to adopt a predictive, preventive, and preparatory role in managing the marginalization crisis in Mashhad.

Cite this article: Khosravi, A.; Afzali Farooji, M. & Shokri, S., (2025). Effective Media Solutions for Addressing Marginalization in Mashhad: A Case Study of Khorasan Razavi Radio and Television, *News Science*, 14 (4), 38-41.

DOI: <http://doi.org/10.22034/lrsi.2026.491199.1285>

© The Author(s).

DOI: <http://doi.org/10.22034/lrsi.2026.491199.1285>

The Journal of News Science
Vol. 14, No. 4, Ser.56, Winter 2025, P. 38- 41
Journal homepage: <https://www.mjourcom.ir/>
DOI : <http://doi.org/10.22034/lrsi.2026.491199.1285>

Open Access

ORIGINAL ARTICLE

Effective Media Solutions for Addressing Marginalization in Mashhad: A Case Study of Khorasan Razavi Radio and Television

Alireza Khosravi¹✉ | Mitra Afzali Farooji² | Sadegh Shokri³

1. Corresponding author, Ph.D. Candidate, Department of Journalism and Media Management, Faculty of Media and Information Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. E-mail: ali313reza@yahoo.com
2. PhD., Department of Media Management, University of Tehran, Tehran, Iran. E-mail: afzali.ir@gmail.com
3. Ph.D. Candidate, Department of Journalism and Media Management, Faculty of Media and Information Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. E-mail: sadegh_shokri@atu.ac.ir

---

Received: November 28, 2024

Accepted: November 23, 2025

EXTENDED ABSTRACT

Introduction:

Marginalization constitutes one of the most persistent and structurally rooted urban crises in Iran, with Mashhad representing a particularly acute case. According to figures published by 'Khorasan' newspaper in 2020, more than 1.3 million people-over one-third of the city's population-reside in marginal neighborhoods, and this proportion continues to expand under pressure from economic hardship, rising housing costs, and rural-to-urban migration. As Iran's second largest metropolis and the site of the holy shrine of Imam Reza (PBUH)-one of the most significant religious destinations in the Islamic world-the social consequences of marginalization in Mashhad extend well beyond local urban management, acquiring national and transnational significance. The crisis cannot be reduced to a question of population numbers; it encompasses cultural, identity-related, security, and welfare dimensions that interact with the city's symbolic status.

A central premise of this study is that social crises do not respond to uniform, decontextualized prescriptions. Marginalization in Mashhad is shaped by demographic, geographical, economic, religious, and cultural conditions specific to the city; effective

intervention therefore requires localized, context-sensitive solutions. Given this premise, the study focuses on the role of provincial broadcasting—specifically Khorasan Razavi Radio and Television—as a key actor whose programming directly shapes how the crisis is perceived, framed, and addressed. The research aims to identify effective media strategies for confronting the marginalization crisis in Mashhad, examine the current performance of the provincial broadcaster, and articulate the expectations of experts and field practitioners regarding the broadcaster's role in crisis management.

Method:

The study employed an applied qualitative design. The research population consisted of experts and officials directly engaged with the marginalization crisis in Mashhad. Purposeful sampling at the organizational level was combined with snowball sampling at the individual level to ensure that both institutional and field-based perspectives were represented. Eight relevant sectors were identified at the outset: the education system, Khorasan Razavi Radio and Television, the armed forces, Astan Quds Razavi, the Imam Khomeini Relief Committee, charitable organizations, grassroots and jihadi groups active in marginal neighborhoods, and local mosque clergy.

A total of sixteen participants were selected, including school administrators in marginal districts, charity and relief-center managers, media activists, military officials, employees of Khorasan Razavi broadcasting, volunteer activists, staff working on marginalization-related affairs, local mosque leaders, personnel affiliated with Astan Quds Razavi, and university students residing in marginal neighborhoods. Data were collected through in-depth semi-structured interviews and supplemented by documentary and library research, which informed the theoretical framework and the conceptualization of marginalization, crisis, crisis management, local media, and the role of media before, during, and after crises.

Interview data were analyzed using thematic analysis. Open coding decomposed the transcripts into meaningful units, after which axial coding linked related categories into broader conceptual structures. The analysis ultimately produced 57 initial codes organized into 19 categories and synthesized into three core conceptual themes: (1) content-related deficiencies in current programming by Khorasan Razavi television, (2) reasons for the lack of effective programming on marginalization, and (3) expectations and proposed media solutions for addressing the crisis.

Findings:

The first theme comprised 14 codes in 2 categories and offered a systematic diagnosis of how Khorasan Razavi television currently represents marginal neighborhoods. The dominant pattern was a threat-oriented perspective: marginal areas were portrayed primarily as sources of danger, reinforcing class-based fear and an adversarial relationship between the city center and its periphery. Interviewees also pointed to a normalization of the crisis, in which marginalization is depicted as an inevitable urban condition rather than as a solvable structural problem, and to a symbolic separation of marginal areas from the urban body, with the periphery framed as a categorically distinct "other." Further damages identified included the inaccurate definition of geographical boundaries of marginal areas, identity erasure that strips these neighborhoods of their historical and cultural depth, an excessive focus on crime—exemplified by programs such as 'Gozaresh 5'—and overall negativism that fosters stigma and may even encourage outward migration. Together, these patterns indicate that current

programming does not merely fail to manage the crisis but actively reproduces stigma, polarization, and symbolic exclusion.

The second theme explained the structural reasons behind the broadcaster's limited engagement with marginalization, comprising 12 codes in 4 categories. Managerial conservatism emerged as a central factor: reluctance to produce two-sided programs involving critics and officials, the existence of extra-organizational red lines, and an avoidance of root-cause analysis when treating sensitive social issues. A second factor was insufficient familiarity among media personnel with communication theories relevant to crisis representation—particularly agenda-setting, the spiral of silence, and framing—which limits the broadcaster's ability to intervene strategically. Additional structural barriers included organizational silence and disregard for staff proposals, weak coordination with relevant institutions and the absence of a broadcasting representative in Mashhad's marginalization crisis committee, the absence of an explicit media strategy in this area, severe budgetary constraints, and low staff compensation. These factors collectively describe an institutional environment in which managerial, professional, financial, and inter-organizational obstacles converge to prevent sustained, effective programming.

The third theme captured the constructive vision articulated by participants and was the broadest, comprising 31 codes in 13 categories. A central proposal was positive identity-building for marginal neighborhoods through documentaries on local history, architecture, customs, and prominent cultural, scientific, and social figures originating from these areas. Participants emphasized the need for specialized and continuous programming addressing the social, cultural, economic, religious, educational, health, migration, and addiction-related dimensions of the crisis, replacing episodic or sensational coverage with sustained engagement. Specific recommendations included programming on low-cost entrepreneurship, women's employment, family financial management, anger control, demands for qualified teachers in peripheral schools, advocacy for cultural and recreational infrastructure such as libraries, and coverage of housing, transportation, and healthcare inequalities. Participants also called for highlighting residents' capacities and success stories, structured dialogue between marginal communities and city officials, diversified formats (documentary, talk show, educational, and purposeful entertainment), the formation of expert production teams, media-driven accountability vis-à-vis policymakers, an emphasis on social responsibility, and a deliberate move away from criminalizing and negativist representations toward hope-oriented content.

Conclusions:

The findings demonstrate that effective media management of the marginalization crisis in Mashhad requires a fundamental transformation in both content and institutional strategy. At the content level, Khorasan Razavi television must discontinue programming that reproduces stigma, fear, urban discrimination, and symbolic separation between the city center and its marginal neighborhoods, and instead adopt a realistic yet identity-affirming approach that represents these areas through their history, social capacities, and recoverable potentials. At the institutional level, the broadcaster needs to move beyond managerial conservatism, strengthen staff knowledge of media theory and crisis communication, improve coordination with relevant organizations—including formal representation in Mashhad's marginalization crisis committee—and allocate sustained financial resources to this domain. Strategically, the results support a transition from a passive or reactive media posture to a proactive and even hyperactive one, characterized by predictive, preventive, and preparatory functions across the three phases of

crisis. Only through this combined revision of content, institutional capacity, and strategic orientation can the provincial broadcaster move beyond merely reporting the crisis and contribute meaningfully to reducing its social, symbolic, and practical consequences in Mashhad.

Data Availability Statement

Data available on request from the authors.

Acknowledgements

The authors would like to thank anonymous reviewers.

Ethical considerations

Not applicable.

Funding

Not applicable.

Conflict of interest

The authors declare no conflict of interest.

References

- Bagheri Miab, S., & Karimi Kia, M. S. (2022). Modeling cultural policy in the slums of the city of Ahvaz. *Journal of Community Development (Rural-Urban)*, 13(2), 561–584. <https://doi.org/10.22059/jrd.2022.334052.668694> (In Persian)
- Ball-Rokeach, S. J., & DeFleur, M. L. (1976). A dependency model of mass media effects. *Communication Research*, 3(1), 3–21.
- Boin, A., 't Hart, P., Stern, E., & Sundelius, B. (2017). *The politics of crisis management: Public leadership under pressure* (2nd ed.). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316339380>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Coombs, W. T. (2019). *Ongoing crisis communication: Planning, managing, and responding* (5th ed.). SAGE Publications.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51–58.
- Farid, Y. (2011). *Geography and urban studies*. University of Tabriz Press. (In Persian)
- Federal Emergency Management Agency. (n.d.). *Emergency management: Definition, vision, mission, and principles*. U.S. Department of Homeland Security. https://emilms.fema.gov/is_0908/media/63.pdf
- Ghanbari, S., & Azaddoost, M. (2016). Functions and approaches of media in crisis management. In *Proceedings of the 2nd National Conference on Media, Communication and Citizenship Education* (Paper No. MCCE02_057). Tehran, Iran. (In Persian)
- Gholami, R., et al. (2013). Economic and social factors of marginalization in Iran: A case study of Tehran metropolis. *Ofoqhe Amniat [Security Horizons]*, 6(20), 167–196. (In Persian)
- Hazarjaribi, J., et al. (2023). The relationship between slum-dwelling policies and the identity of slum dwellers (Case study: Slum dwelling in Tehran). *Journal of Economic Sociology and Development*, 12(2), 101–118. <https://doi.org/10.22034/jeds.2023.57758.1742> (In Persian)
- Khakpour, B., & Hadizadeh Bazaz, M. (2012, April). Analytical study of the structural causes of migration, urbanization, and informal settlement in Iran with special focus on Mashhad metropolis [Paper presentation]. 4th Conference on Urban Planning and Management, Mashhad, Iran. (In Persian)
- Khalil, M. G. (2018). The impact of strategic planning on crisis management styles in the 5-star hotels. *Journal of Hotel & Business Management*, 7(1), 1–9. <https://doi.org/10.4172/2169-0286.1000169>
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. SAGE Publications.
- Liu, B. F., et al. (2023). Digital crisis communication theory: Current landscape and future trajectories. In C. Botan & E. Sommerfeldt (Eds.), *Public Relations Theory III*. Routledge.
- Mahdavi, M. (2013). *An introduction to rural geography of Iran* (Vol. 1): The study of rural geographical circumstances. SAMT Publications. (In Persian)
- Maleki, M., & Zaydoon, H. (2020). The role of media in crisis management. *Journal of News Sciences*, 8(32), 73–90. (In Persian)

- Mason, A. (2016). Media frames and crisis events: Understanding the role of message framing. *Business and Professional Communication Quarterly*, 79(3), 292–313.
- McCombs, M. E., & Shaw, D. L. (1972). The agenda-setting function of mass media. *Public Opinion Quarterly*, 36(2), 176–187.
- Mehrabanifar, H. (2024). Studying the ratio of local media and popular governance in the upstream media policies of the Islamic Republic of Iran. *Interdisciplinary Civilizational Studies of the Islamic Revolution*, 2(7), 135–161. <https://doi.org/10.28211685/CIR.2404.1116.2.7.6> (In Persian)
- Ministry of Housing and Urban Development of Iran. (2003). Document on empowerment and organization of informal settlements [Sanad-e tavānmandsāzi va sāmāndahi-ye sekūnatgāh-hāye gheyr-e rasmi]. First Vice President's Office, Cabinet of Ministers. (In Persian)
- Morrison, N., & Davies, M. (2014). Accessing the public sphere in Africa through a slum radio project. In T. Askanius & L. S. Ostergaard (Eds.), *Reclaiming the public sphere* (pp. 201–221). Palgrave Macmillan.
- Mowlay Zahedi, F. A. (2024). Identifying educational methods for flood confrontation on Iranian television. *Journal of News Sciences*, 12(47), 31–62. (In Persian)
- Naghdi, A., & Zare, S. (2011). Marginal living pattern: A threat to sustainable urban development and health. *Urban Studies [Motale'at-e Shahri]*, 1(1), 125–146. (In Persian)
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods* (4th ed.). SAGE Publications.
- Rabbani, R., & Rabiee, K. (2010). Marginalization and urban space: Reproducing a community of strangers (Case study: Arabs' neighborhood of Malekshahr, Isfahan). *Iranian Journal of Social Problems [Barrasi-ye Masa'el-e Ejtema'i-ye Iran]*, 1(3). (In Persian)
- Rashidi, E., et al. (2015). Identifying and prioritizing the functions of mass media in disaster management by using analytic network process. *Crisis Management Biannual Scientific-Research Journal*, (6), 16–24. (In Persian)
- Rosenthal, U., Boin, A., & Comfort, L. K. (Eds.). (2001). *Managing crises: Threats, dilemmas, opportunities*. Charles C Thomas Publisher.
- Safari, M., & Jaefari, M. (2021). Local media and development: Case study of Zanjan province. *Journal of Economic Sociology and Development*, 10(1), 131–159. <https://doi.org/10.22034/jeds.2021.42435.1469> (In Persian)
- Salehi Amiri, S. R., & Khodaei, Z. (2010). Characteristics and consequences of informal settlement and urban marginalization (Case study: Tehran metropolis). *Iranian Journal of Social Problems [Barrasi-ye Masa'el-e Ejtema'i-ye Iran]*, 1(3), 65–80. (In Persian)
- Samadi, M., & Mansouri, S. (2020). Alternative media services and media policymaking in a crisis. *Journal of News Sciences*, 8(3), 47–72. (In Persian)
- Shaterian, M., & Oshnoei, A. (2013). Factors affecting the formation of marginalization in Kashan: Case study of Ghorbatha neighborhood and Pump Ra'iyati. *Geography [Joghrafia]*, 11(36), 201–214. (In Persian)
- Simmons, R. E., et al. (2015). Media and developmental news in slums of Ecuador and India. *Journalism Quarterly*, 45(4), 698–705.
- UN-Habitat. (2003). *The challenge of slums: Global report on human settlements*. Earthscan.
- UN-Habitat. (2018). Indicator 11.1.1 training module: Adequate housing and slum upgrading. United Nations Human Settlements Programme. https://unhabitat.org/sites/default/files/2020/06/indicator_11.1.1_training_module_adequate_housing_and_slum_upgrading.pdf
- UN-Habitat. (2023). *Global action plan for sustainable urban development*. United Nations Human Settlements Programme. https://unhabitat.org/sites/default/files/2023/05/global_action_plan_22-05-23.pdf

ارائه راهکارهای مؤثر رسانه‌ای در مقابله با بحران حاشیه‌نشینی مشهد (مورد مطالعه: صداوسیما خراسان رضوی)

علیرضا خسروی^۱ | میترا افضلی فاروجی^۲ | صادق شکری^۳

۱. نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری، گروه روزنامه‌نگاری و مدیریت رسانه، دانشکده علوم ارتباطات، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه: ali313reza@yahoo.com

۲. دکتری مدیریت رسانه، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: afzali.ir@gmail.com

۳. دانشجوی دکتری، گروه روزنامه‌نگاری و مدیریت رسانه، دانشکده علوم ارتباطات، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه: sadegh_shokri@atu.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخچه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۹/۸

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۶/۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۹/۰۲

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۰/۶

کلیدواژه‌ها:

رسانه محلی،

صداوسیما،

بحران،

مدیریت بحران،

حاشیه‌نشینی.

هدف: موضوع حاشیه‌نشینی مشهد از این جهت بسیار اهمیت دارد که در آخرین آمار ارائه شده از جمعیت مردم این مناطق در سال ۱۳۹۹ که توسط روزنامه خراسان در دسترس قرار گرفته است، بیش از یک میلیون و سیصد هزار نفر در حاشیه شهر مشهد زندگی می‌کنند یعنی بیش از یک سوم جمعیت مشهد و به دلایل متفاوت همچون مشکلات اقتصادی و گرانی مسکن، این جمعیت روز به روز نیز افزایش پیدا می‌کند و این بحران نیز روز به روز بزرگ‌تر و حادث می‌شود. همچنین شهر مشهد به عنوان دومین شهر بزرگ ایران و وجود حرم مطهر امام رضا(ع)، همیشگی در مرکز توجهات مردم داخل و خارج کشور نیز بوده است و این مسئله اهمیت پرداختن به این بحران را دوچندان می‌کند. به دلیل ماهیت متفاوت بحران‌های اجتماعی نمی‌توان برای همه‌ی بحران‌ها یک نسخه خروج از بحران پیچید. حتی در بحران‌های مشابه نیز با توجه به شرایط منحصربفرد اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، جغرافیایی و فرهنگی هر شهر باید در مرحله‌ی پیش از بحران، به دنبال راهکارهای خروج از بحران برای هر منطقه بود. در بحران حاشیه‌نشینی نیز این موضوع صدق می‌کند چون شرایطی که باعث ایجاد بحران حاشیه‌نشینی در یک شهر شده است متفاوت از شهری دیگر است. حاشیه‌نشینی، یک مفهوم ذهنی بوده و مصادیق آن از شهری به شهر دیگر و از کشوری تا کشور دیگر متفاوت است. از این رو در این پژوهش به دنبال یافتن راهکارهای رسانه‌ای برای مقابله با بحران حاشیه‌نشینی مشهد هستیم تا با بهره‌گیری از قدرت رسانه محلی و کارکرد مدیریت بحران از طریق رسانه‌ها، به حل چالش فوق بپردازیم. رسانه‌ها می‌توانند با نقش آفرینی مناسب خود از شکل‌گیری بحران‌ها جلوگیری کنند و یا در حین و پس از شکل‌گیری بحران‌ها، به حل آن کمک کنند. بررسی بحران حاشیه‌نشینی شهر مشهد و ارائه راهکارهای رسانه‌ای برای شبکه استانی صداوسیما خراسان رضوی در این بحران هدف و مسئله اصلی این مقاله است.

روش: این پژوهش از نوع کیفی و جامعه هدف آن متخصصین و مسئولین فعال در رفع بحران حاشیه‌نشینی شهر مشهد هستند که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند گلوله برفی تعداد ۱۶ نفر از متخصصین و مسئولین انتخاب شدند و برای گردآوری داده‌ها از ابزار مصاحبه عمیق استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل مصاحبه‌های انجام شده از روش تحلیل مضمون استفاده شد که در مجموع ۵۷ کد استخراج شد که در ۱۹ مقوله و ۳ مفهوم اساسی دسته‌بندی شدند.

یافته‌ها: مفاهیم استخراج شده برای رفع بحران عبارتند از دلایل عدم ساخت برنامه‌های مرتبط به بحران حاشیه‌نشینی، انتظارات و راهکارهای برون‌رفت از این بحران و آسیب‌های محتوایی برنامه‌های تولیدی سیمای خراسان رضوی در خصوص بحران حاشیه‌نشینی.

نتیجه‌گیری: از مفاهیم استخراج شده و پیشینه‌های این پژوهش که برای استخراج آنها از روش مطالعه اسنادی و کتابخانه‌ای استفاده شد، می‌توان دریافت که برای مدیریت بحران حاشیه‌نشینی در مشهد، ضمن توجه به مراحل بحران، ابتدا باید با رفع آسیب‌های محتوایی برنامه‌های تولیدی فعلی شامل نگاه غلط به حاشیه شهر و دامن زدن به تبعیض شهری توأم با دوقطبی‌سازی

شهر، اقدام به هویت‌سازی برای حاشیه شهر نمود و از بازنمایی صرف اثرات مخرب حاشیه‌نشینی فاصله گرفت و به ارائه راهکارهای بهبود در حوزه‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، دینی، آموزشی، سلامت، مهاجرت، اعتیاد و غیره پرداخت. همچنین می‌بایست با پرهیز از اتخاذ رویکرد محافظه‌کارانه و با هدایت کنش رسانه‌ای از انفعالی به فوق‌فعال و البته با تخصیص بودجه کافی به رسانه محلی، انتظار عملکرد پیش‌بینانه، پیشگیرانه و آماده‌سازانه از سیمای خراسان رضوی در مدیریت بحران حاشیه‌نشینی شهر مشهد را داشت.

استناد: خسروی، علی؛ افضل‌ی فاروجی، میترا؛ و شکری، صادق (۱۴۰۴). ارائه راهکارهای مؤثر رسانه‌ای در مقابله با بحران حاشیه‌نشینی مشهد (مورد مطالعه: صداوسیماي خراسان رضوی). فصلنامه علوم خبری، ۱۴ (۴)، ۲۱۲-۱۹۲.

DOI: <http://doi.org/10.22034/Irsi.2026.491199.1285>

© نویسندگان.

مقدمه

موضوع حاشیه‌نشینی کم و بیش در همه شهرهای بزرگ وجود دارد و همیشه مسئولان شهری به دنبال راه حلی برای رفع این معضل هستند، اما حاشیه‌نشینی در شهر مشهد در سایه بی‌توجهی‌ها در طی سالیان اخیر تبدیل به یک بحران شده است که هر روزه اثرات مخرب آن بیشتر نیز می‌شود. در ابتدا به سابقه حاشیه‌نشینی در سطح جهان می‌پردازیم. پیدایش حاشیه‌نشینی و اسکان غیررسمی به دوران پیش از انقلاب صنعتی باز می‌گردد و محل پیدایش آن اروپا می‌باشد (خاکپور و هادی‌زاده بزاز، ۱۳۹۱) که با شروع انقلاب صنعتی که با فقر روستاها همراه بود تشدید شد. مهاجرت روستائیان به مناطق صنعتی و شهری که انقلاب تکنیکی و اقتصادی موجب آن است و آهنگ نوسان این جابجایی متناسب با شکل و درجه توسعه اقتصادی جمعیت‌ها است، چرا که صنعتی شدن کشورها و توسعه امور ساختمانی و عمومی آنها، توأم با جذب نیروی انسانی جوانان از روستا به جانب شهر است، که ادامه آن سبب نابسامانی‌های جمعیتی و اقتصادی روستا و اشباع تدریجی بازار کار در شهر است و به همین جهت، امروزه کشورهای در حال رشد که در آستانه صنعتی شدن قرار دارند، بیش از کشورهای صنعتی شده سابق جهان، روستائیان را به سوی شهرها و مناطق صنعتی جلب می‌کنند (فرید، ۱۳۹۰: ۳۰۸). از جمله دیگر آثار نامطلوب مهاجرت‌های روستایی به شهرها می‌توان از به هم ریختگی نظام اجتماعی شهرها، کمبود مسکن در شهرها و شکل‌گیری حاشیه‌نشینی و زاغه‌نشینی و رشد جرایم ناشی از آن، کمبود کار در شهر و ایجاد مشاغل کاذب خدماتی، غربت در فضای شهری و سهولت جذب روستائیان به سوی ناهنجاری‌های اجتماعی، نارسایی در ادامه خدمات شهری و رفاهی مانند آب و برق و حمل و نقل و غیره نام برد (مهدوی، ۱۳۹۲: ۱۴۲). الگوی مهاجرت و پیدایش حاشیه‌نشینی چه در کشورهای توسعه یافته و چه در کشورهای در حال توسعه مستقیماً متأثر از نحوه صنعتی شدن شهرها بوده است (ربانی و ربیعی، ۱۳۸۹: ۴۴). از عوامل عمده ایجاد ناپایداری در مناسبات شهری به ویژه در کشورهای در حال توسعه گونه‌ای از شهرنشینی با مشکلات حاد موسوم به اسکان غیررسمی است که بنا به مشاهدات جهانی در حال گسترش فزاینده است (صالحی امیری و خدائی، ۱۳۸۹: ۶۶). حاشیه‌نشینی و اسکان غیررسمی پدیده‌ای است که به دنبال تحولات ساختاری و بروز مسائل و مشکلات اقتصادی اجتماعی مانند جریان سریع شهرنشینی و مهاجرت‌های روستایی لجام گسیخته در بیشتر کشورهای جهان بویژه کشورهای جهان سوم پدیدار گردیده است (شاطریان و اشنویی، ۱۳۹۲: ۲۰۲). همچنین حاشیه‌نشینی نتیجه رشد شتابان شهرها بدون توسعه زیرساخت‌های مناسب شهری در پایتخت‌ها و شهرهای بزرگ است. شهرگرایی و رشد مناطق شهری موجب افزایش مناطق حاشیه‌نشین شده است. (برنامه اسکان بشر ملل متحد، ۲۰۰۳) به طور کلی حاشیه‌نشینی یکی از پدیده‌های همزاد شهرنشینی است که گسترش یافته و به صورت قارچ‌گونه در اطراف شهرهای بزرگ تکثیر یافته است (نقدی و زارع، ۱۳۹۰) و ساکنان این مناطق معمولاً در سکونتگاه‌های غیر متعارف با ساکنان بافت اصلی زندگی می‌کنند (غلامی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۶۹).

اما موضوع حاشیه‌نشینی مشهد از این جهت بسیار اهمیت دارد که در آخرین آمار ارائه شده از جمعیت مردم این مناطق در سال ۱۳۹۹، بیش از یک میلیون و سیصد هزار نفر در حاشیه شهر مشهد زندگی می‌کنند یعنی بیش از یک سوم جمعیت مشهد و به دلایل متفاوت همچون مشکلات اقتصادی و گرانی مسکن، این جمعیت روز به روز نیز افزایش پیدا می‌کند و این بحران نیز روز به روز بزرگ‌تر و حادث‌تر می‌شود. همچنین شهر مشهد به عنوان دومین شهر بزرگ ایران و وجود حرم مطهر امام رضا (ع)، همیشه در مرکز توجهات مردم داخل و خارج کشور نیز بوده است و این مسئله اهمیت پرداختن به این بحران را دوچندان می‌کند. به دلیل ماهیت متفاوت بحران‌های اجتماعی نمی‌توان برای همه‌ی بحران‌ها یک نسخه خروج از بحران پیچید. حتی در بحران‌های مشابه نیز با توجه به شرایط منحصر بفرد اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، جغرافیایی و فرهنگی هر شهر باید در مرحله‌ی پیش از بحران، به دنبال راهکارهای خروج از بحران برای هر منطقه بود. در بحران حاشیه‌نشینی نیز این موضوع صدق می‌کند چون شرایطی که باعث ایجاد بحران حاشیه‌نشینی در یک شهر شده است متفاوت از شهری دیگر است.

در رابطه‌ی رسانه و بحران، رسانه‌ها می‌توانند بحران‌های خاموش و نهان را به بحران آشکار تبدیل کنند. اما این عمل باید بر مبنای شناخت دقیق و درست دلایل ایجاد بحران حاشیه‌نشینی باشد چون بر اساس اعلامیه نشست تخصصی نایروبی (۲۰۰۲)، حاشیه‌نشینی، یک مفهوم ذهنی بوده و مصادیق آن از شهری به شهر دیگر و از کشوری تا کشور دیگر متفاوت

است. از این رو در این پژوهش به دنبال یافتن راهکارهای رسانه‌ای برای مقابله با بحران حاشیه‌نشینی مشهد هستیم تا با بهره‌گیری از قدرت رسانه محلی و کارکرد مدیریت بحران از طریق رسانه‌ها، به حل چالش فوق بپردازیم.

پیشینه پژوهش

- در مقاله‌ای با نام نسبت سیاست‌های حاشیه‌نشینی با هویت ساکنان حاشیه (مورد مطالعه: حاشیه‌نشینی شهر تهران) که توسط جعفر هزار جریبی و همکاران نوشته شده و در دوفصلنامه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه در سال ۱۴۰۲ چاپ شده است، با استفاده از روش تحلیل تماتیک کلارک و براون، داده‌ها به صورت هدفمند انتخاب شده‌اند که شامل اسناد مرتبط با سیاست‌های حاشیه‌نشینی، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با ۴۸ نفر از حاشیه‌نشینان و ۲۵ نفر از کارکنان و فعالان فرهنگی شهر تهران هستند. این مقاله که با هدف شناسایی اختلاف‌های مفهومی حول هویت حاشیه‌نشینی در بین سیاست‌های حاشیه‌نشینی انجام شده است، در پایان چنین نتیجه گرفته است: همبستگی قوی حاشیه‌نشینی زمانی شکل می‌گیرد که احساس کنند کار آنها از طریق نظم جدیدی تهدید می‌شود. به عبارتی دیگر، مقاومت حاشیه‌نشینی در برابر نظم تهدیدکننده زندگی آنها، به صورت ایجاد بی‌نظمی و بلاتکلیفی در برابر نظم تهدیدکننده است.
- در مقاله مدلیابی خط مشی گذاری فرهنگی پدیده حاشیه‌نشینی در اهواز که توسط شهلا باقری و محمدصادق کریمی کیا در فصلنامه توسعه محلی در سال ۱۴۰۰ به چاپ رسیده است، این پژوهش سعی دارد تا با شناخت عمق و زوایای پنهان و آشکار این پدیده، بر مبنای ارزیابی سیاست‌های گذشته، مدل خط‌مشی گذاری متناسب با اقتضات آن را طراحی کند. در این پژوهش از روش کیفی مبتنی بر رویکرد نظریه داده‌بنیاد استفاده شده است. جامعه مورد مطالعه، محله‌های حاشیه‌نشین شهر اهواز و روش جمع‌آوری داده‌ها، مصاحبه با چهل نفر از مطلعان محلی و مدیران اجرایی مرتبط بوده است. یافته‌های پژوهش شامل بی‌اعتمادی نهادی، احساس تبعیض مضاعف، عادت‌واره دوگانه شهری و روستایی، محرومیت نسبی ادراک‌شده، تحولات بنیادی منطقه، سرمایه اجتماعی درون گروهی (زیست کلونی)، نارضایتی عمومی، انباشتگی مشکلات کالبدی، فقر فرهنگی، درهم‌تنیدگی حاشیه‌نشینی و قومیت‌گرایی، تعارض منافع ذی‌نفعان، دولت‌محور بودن توقعات و انتظارات و واگرایی مذهبی است که ساحت حاشیه‌نشینی در شهرستان اهواز را تشکیل داده و در نهایت در سه بعد پارادایمی شریایی-ایجابی، کنش/تعامل و پیامدی ترسیم شده است. مطابق با مختصات اجتماعی و فرهنگی، و کالبدی احصاشده، مدل خط‌مشی گذاری اقتضایی-فراگردی-تعاملی سیال با محوریت اقتضات محلی، نظرات ذی‌نفعان و تعامل‌گرا (فرایندی) ارائه شد.
- در مقاله خدمات رسانه‌های جایگزین و سیاست‌گذاری رسانه‌ای در یک بحران؛ مطالعه زلزله کرمانشان در سال ۱۳۹۶ که توسط مجتبی صمدی و سمانه منصوری در سال ۱۳۹۸ در فصلنامه علوم خبری چاپ شده است، چنین نتیجه گرفته شده است که شکاف گسترده‌ای در پیام‌رسانی رسانه‌های اصلی و جایگزین در ایران وجود دارد و ۱۲ رسانه جایگزین نیز برای رسانه‌های اصلی احصاء شد.
- سیمونز و همکاران^۱ و در تحقیقی با عنوان رسانه و اخبار توسعه‌ای در مناطق حاشیه‌نشین اکوادور و هند، که در سال ۲۰۱۵ انجام شده است، با مقایسه محله‌های حاشیه‌نشین دهلی نو و گویاکیل در دو کشور در حال توسعه هند و اکوادور به این نتیجه رسیدند که رسانه‌های مکتوب از این جهت که زحمت درک مطالب را به گردن خواننده می‌اندازند و روزنامه‌نگاران برای بهبود وضعیت چنین مخاطبانی هیچ تلاشی نمی‌کنند، مورد توجه مردم در مناطق حاشیه‌نشین نبوده‌اند. در هر دو محله، تاکید برنامه‌های رادیویی بر برنامه‌های سرگرم‌کننده بوده است.

¹ Simmons et al.

• موریسون و دیویس^۲ در سال ۲۰۱۴ در پژوهش خود با عنوان دسترسی به حوزه عمومی در آفریقا از طریق رادیوی مناطق حاشیه‌نشین، به این نتیجه رسیدند که رادیو قابل اعتمادترین، در دسترس‌ترین و محبوب‌ترین رسانه در مناطق حاشیه‌نشین غنا و قاره آفریقا است که همین محبوبیت باعث شده است که از سال ۱۹۸۷ تا سال ۲۰۰۰، طی ۱۳ سال، ۶ ایستگاه رادیویی به ۴۵۰ ایستگاه رادیویی افزایش پیدا کند. محبوبیت رادیو در این مناطق به چند دلیل است: اول این که ساکنان این مناطق تحصیلات و سواد خواندن و نوشتن زیادی ندارند و استفاده از رسانه‌های شنیداری برای آنان آسان‌تر است. دوم این که محدودیت دسترسی به برق در این مناطق برای استفاده از رسانه‌های دیگر، رادیو را برای آنان در دسترس‌ترین کرده است. سوم این که پیشرفت تکنولوژی باعث شده است که تقریباً همه تلفن همراه داشته باشند و به راحتی بتوانند از تلفن همراه خود رادیو گوش دهند. از طرف دیگر نیز، از آنجا که به دلیل نامناسب بودن راه‌های ارتباطی، ساکنان این مناطق، ساعت‌های طولانی را در ماشین خود می‌گذرانند، به رادیو در ماشین‌های خود گوش می‌دهند.

مفاهیم پژوهش و مبانی نظری

شبکه استانی

رسانه‌های محلی از جمله شبکه‌های استانی صداوسیما رسانه‌هایی هستند که مربوط به مکان جغرافیایی یا فرهنگ خاصی بوده و مسائل محلی آن را به زبان محلی و مخاطبان محلی مطرح می‌نمایند. آن‌ها ارزش‌های فرهنگ‌های محلی را انعکاس می‌دهند و به مخاطبان در فهم محیط اجتماعی و مسائل و مشکلات آنان و نیز شناخت و تعامل بیشتر با سایر افراد کمک می‌کنند. رسانه‌های محلی مبتنی بر منابع درون محلی بوده و در خدمت نیازهای محلی هستند؛ به عبارت دیگر از نظر مبدأ انتشار و محتوای رسانه، محلی و بومی بودن مهم‌ترین مؤلفه آن‌ها به شمار رفته و هدف اصلی آن‌ها تأمین اطلاعات و پیام‌های مورد نیاز برای مخاطبان عمدتاً محلی است. (صفری و جعفری، ۱۴۰۰: ۱۳۲ و ۱۳۶)

حاشیه‌نشینی

بر اساس سند توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی (مصوب ۱۳۸۲ هیئت وزیران)، «سکونتگاه‌های غیررسمی به بافت‌هایی اطلاق می‌شود که عمدتاً مهاجران روستایی و تهی‌دستان شهری را در خود جای داده‌اند و بدون مجوز و خارج از برنامه‌ریزی رسمی و قانونی توسعه شهری، در درون یا خارج از محدوده قانونی شهرها به وجود آمده‌اند، عمدتاً فاقد سند مالکیت هستند و از نظر ویژگی‌های کالبدی و برخورداری از خدمات رفاهی، اجتماعی، فرهنگی و زیرساخت‌های شهری شدیداً دچار کمبود هستند». این تعریف رسمی در کنار تعریف عملیاتی سازمان اسکان بشر ملل متحد^۳ قرار می‌گیرد که یک خانوار حاشیه‌نشین را خانواری می‌داند که از یک یا چند محرومیت زیر رنج می‌برد: (۱) فقدان دسترسی به آب سالم، (۲) فقدان دسترسی به بهداشت مناسب، (۳) تراکم بیش از حد مسکونی، (۴) کیفیت پایین سازه، و (۵) فقدان امنیت تصرف. از منظر جدیدتر، سازمان اسکان بشر ملل متحد در ۲۰۲۳ این مفهوم را با «سکونتگاه غیررسمی» متمایز کرده؛ بدین معنا که سکونتگاه غیررسمی عارضه‌ای است ناشی از شکست حکمرانی شهری و برنامه‌ریزی ناکافی زمین، نه صرفاً فقر ساکنان.

همچنین، آمارهای ستاد ملی بازآفرینی شهری ایران نشان می‌دهد حاشیه‌نشینان کشور از سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۸ رشد ۵۵ درصدی داشته‌اند، که نشان می‌دهد این پدیده از یک «مشکل» به «بحران ساختاری» تبدیل شده است.

بحران

یکی از معتبرترین و پرارجاع‌ترین تعاریف علمی از بحران، تعریف روزنتال و همکاران^۴ (۲۰۰۱) است که بعدها در ویرایش‌های مختلف کتاب «سیاست مدیریت بحران» (بوئین و همکاران، ۲۰۱۷) بازتأیید شده است:

^۲ Morrison & Davies

^۳ UN-Habitat

^۴ Rosenthal et al.

^۵ Boin et al.

«از بحران سخن می‌گوییم زمانی که یک جامعه از افراد، یک سازمان، یک شهر، یا یک ملت؛ تهدیدی فوری نسبت به ارزش‌های محوری یا کارکردهای حیاتی خود درک می‌کند که باید در شرایط عدم قطعیت با آن مواجه شود». بوئین و همکاران (۲۰۱۷) این تعریف را به سه مؤلفه اصلی تقسیم می‌کنند: تهدید^۶، فوریت^۷ و عدم قطعیت^۸.

- تهدید: ارزش‌های محوری یا کارکردهای حیاتی یک نظام اجتماعی احساس می‌شود در معرض خطر قرار دارند؛
- فوریت: تهدید حس اضطرار ایجاد می‌کند که الزام به اقدام فوری را طلب می‌کند؛
- عدم قطعیت: در کنار تهدید، درجه بالایی از ابهام درباره چرایی، چگونگی و پیامدها وجود دارد.

همچنین تعریفی که در مطالعات سیاست عمومی متداول است، بحران را چنین می‌داند: «وضعیتی که در آن سیاست‌گذاران با تهدیدی جدی نسبت به ساختارهای پایه یا ارزش‌های بنیادین یک نظام روبه‌رو می‌شوند که تحت فشار زمانی و در شرایط پر از ابهام، اتخاذ تصمیمات حیاتی را الزامی می‌سازد». (روزنتال، ۱۹۸۹؛ به نقل از بوئین و همکاران، ۲۰۱۷).

مدیریت بحران

بوئین و همکاران (۲۰۱۷) مدیریت بحران را به مثابه «مجموعه‌ای از چالش‌های فوق‌العاده و به هم پیوسته حکمرانی» تعریف می‌کنند که در قالب پنج وظیفه اصلی رهبری متبلور می‌شود: (۱) احساس و تشخیص بحران^۹، (۲) تصمیم‌گیری^{۱۰}، (۳) معنادهی به وضعیت^{۱۱}، (۴) پاسخ‌دهی و خاتمه بحران^{۱۲}، و (۵) یادگیری از بحران^{۱۳}.

سازمان مدیریت اضطراری فدرال آمریکا^{۱۴} مدیریت بحران را رسماً چنین تعریف کرده است:

«مدیریت بحران، کارکرد مدیریتی است که چارچوبی را ایجاد می‌کند که در آن جوامع آسیب‌پذیری خود را در برابر مخاطرات کاهش داده و با بلایا کنار می‌آیند؛ این امر از طریق هماهنگ‌سازی و یکپارچه‌سازی تمام اقدامات ضروری برای ساخت، حفظ و بهبود توانایی در کاهش اثرات، آمادگی، پاسخ و بازیابی در برابر بلایای طبیعی، اقدامات تروریستی و سایر بلایای انسان‌ساخته انجام می‌شود».

تیموتی کومبز^{۱۵} در ویرایش پنجم کتاب «ارتباطات بحران مستمر»^{۱۶} مدیریت بحران را چنین تعریف می‌کند:

«مدیریت بحران مجموعه‌ای از فرآیندهای طراحی‌شده برای حفاظت از سازمان و ذی‌نفعان آن در برابر تهدیدات و کاهش اثرات آن تهدیدات است».

مدیریت بحران سه مرحله دارد: پیش از بحران (آمادگی، پیشگیری، شناسایی سیگنال‌ها)، حین بحران (شناخت بحران و مهار)، و پس از بحران (ارزیابی و یادگیری).

نقش رسانه در مدیریت و کنترل بحران

بر اساس الگوی رشیدی، نوری و نکوئی (۱۳۹۳)، نقش رسانه‌های جمعی در مدیریت بحران بلایای طبیعی را می‌توان در سه مرحله تبیین کرد. در مرحله پیش از بحران، نیازهای اصلی مخاطبان شامل «آگاهی»، «آمادگی» و «اطمینان» است و رسانه در پاسخ به این نیازها به ترتیب کارکردهای «آگاه‌سازی و هشداردهی»، «آموزش مصون‌ساز» و «دیده‌بانی» را بر عهده دارد؛ به گونه‌ای که از یک سو با ارتقای دانش عمومی و ارائه آمار تجربه‌های پیشین هشدار می‌دهد، از سوی دیگر با تقویت فرهنگ

⁶ threat

⁷ urgency

⁸ uncertainty

⁹ sense-making

¹⁰ decision-making

¹¹ meaning-making

¹² termination

¹³ learning

¹⁴ FEMA

¹⁵ Combz

¹⁶ Ongoing Crisis Communication

ایمنی و آموزش خودامدادی سطح آمادگی را بالا می‌برد، و همچنین با رصد و پیگیری عملکرد نهادهای مسئول، زمینه اطمینان بخشی را فراهم می‌سازد.

در مرحله حین بحران، نیازهای مخاطبان «اطلاعات»، «امنیت» و «همبستگی» است و رسانه با کارکردهای «خبررسانی»، «دروازه‌بانی اطلاعات» و «همراه‌سازی» به آن‌ها پاسخ می‌دهد؛ یعنی با انعکاس سریع و دقیق اخبار و آمار حادثه، مدیریت جریان اطلاعات و هماهنگی با متولیان بحران برای کاهش شایعات و افزایش اعتماد، و نیز با ارسال پیام‌های انسجام‌بخش و پوشش مشارکت‌ها، به حفظ همبستگی اجتماعی کمک می‌کند.

در مرحله پس از بحران نیز نیازهای اصلی مخاطبان «پیگیری»، «امید» و «یادگیری» است و رسانه از طریق کارکردهای «پاسخ‌طلبی»، «آرامش‌بخشی» و «تحلیل‌گری» این نیازها را پوشش می‌دهد؛ به این معنا که وعده‌ها و اقدامات مسئولان را پیگیری و مطالبات مردم را منعکس می‌کند، با مدیریت عواطف عمومی و نمایش تلاش‌ها به کاهش تنش و امیدبخشی کمک می‌کند، و در نهایت با ارزیابی عملکرد مدیریت بحران و ذخیره تجربه‌ها، زمینه یادگیری و آمادگی برای بحران‌های آینده را تقویت می‌سازد.

لیو و همکاران^{۱۷} در ویرایش جدید مدل ارتباط بحران از طریق رسانه‌های اجتماعی^{۱۸} تصریح می‌کنند که جریان اطلاعات در بحران میان سه نوع مخاطب (تولیدکنندگان محتوا، دنبال‌کنندگان، و کاربران غیرفعال) و از طریق رسانه‌های سنتی، رسانه‌های اجتماعی و ارتباطات کلامی همزمان جاری است. این مدل نشان می‌دهد رسانه‌های محلی سنتی مانند شبکه‌های استانی، هنوز در مرحله پیش از بحران و آرامش بخشی پس از بحران نقشی غیرقابل جایگزین دارند. رسانه‌ی ملی بایستی سعی کند از ظرفیت رادیوها به ویژه رادیوهای محلی در زمان حادثه به منظور مدیریت بهتر حوادث و اطلاع‌رسانی سریع و منطقه‌ای استفاده‌ی بهتری بنماید (مولای زاهدی، ۱۴۰۲: ۵۹).

با توجه به حساسیت زیاد مرحله بعد از بحران، رسانه‌ها می‌توانند وظیفه خود را با توجه به نظریه مسئولیت اجتماعی، در دو سطح بیرونی و درونی انجام دهند. در سطح بیرونی، استمرار تولید و انتشار اخبار مورد لزوم مردم، پیگیری وعده‌های داده شده و مطالبه آن از مسئولان و ایفای نقش نظارتی بر برنامه‌های اجرا شده در مناطق بحران‌زده مهمترین وظایف هستند (مالکی و زیدون، ۱۳۹۸: ۸۵).

راهبردهای رسانه‌ای در برابر بحران

رسانه در مواجهه با یک بحران می‌تواند دو نگرش متفاوت داشته باشد، نگرشی که بحران را تهدید می‌پندارد و نگرشی که آن را فرصت می‌بیند. بر اساس این دو نگرش هر رسانه می‌تواند ۴ راهبرد انتخاب کرده و با بحران برخورد کند. ۱- راهبرد انفعالی: بر اساس این راهبرد رسانه ترجیح می‌دهد، در اوضاع بحرانی سکوت کند و نسبت به بحران بی توجه باشد. رسانه می‌خواهد با اتخاذ این راهبرد بحران را بی اهمیت جلوه دهد. ۲- بحران واکنشی: این راهبرد با تأکید بر ضرورت پاسخگویی به فشارها و تحرکات محیطی تهدیدکننده، سازمان رسانه‌ای را به واکنش برای حفظ حیات خود ترغیب می‌کند. بر اساس چنین راهبردی در ارائه اخبار و اطلاعات مربوط به بحران، باید به صورت گزینشی عمل کرد. ۳- راهبرد فعال: رسانه‌هایی که در قبال بحران راهبرد فعال دارند، به محض وقوع آن وارد عمل می‌شوند و فعالانه در جهت کنترل و مهار بحران می‌آیند. رسانه در چنین شرایطی از تمامی ظرفیت‌های خود برای جلب مشارکت عمومی و ایجاد همبستگی اجتماعی استفاده می‌کند. ۴- راهبرد فوق‌فعال: این راهبرد با تأکید بر کسب فرصت‌های جدید و چشم اندازهای نو برای رشد و پویایی، نه تنها وجود بحران را می‌پذیرد و در مواجهه با آن فعالانه وارد عمل می‌شود بلکه فراتر از آن، به منظور مقابله با شرایط بحرانی پیش بینی‌های لازم را به عمل می‌آورد (قنبری و آزاد دوست، ۱۳۹۵: ۳۶).

¹⁷ Liu et al.

¹⁸ SMCC

چارچوب نظری پژوهش

۱. نظریه برجسته‌سازی

مک‌کامبز و شاو^{۱۹} (۱۹۷۲) در مطالعه کلاسیک خود نشان دادند که رسانه‌های جمعی با انتخاب، نمایش و تأکید بر موضوعات خاص، تعیین می‌کنند که مخاطبان «درباره چه چیزی» فکر کنند، نه لزوماً «چگونه» فکر کنند. به عبارت دیگر، رسانه‌ها با برجسته‌ساختن یک موضوع، اهمیت آن را در ذهن عموم بالا می‌برند. بر اساس نظریه برجسته‌سازی، شبکه استانی صداوسیماي خراسان رضوی با اولویت‌بخشیدن به موضوع حاشیه‌نشینی در برنامه‌های خود می‌تواند این بحران را در دستور کار عمومی و سیاسی شهر مشهد قرار دهد. نادیده گرفتن یا کم‌رنگ نشان دادن این بحران در پوشش رسانه‌ای، به‌طور مستقیم آن را از دستور کار عمومی خارج می‌سازد.

۲. نظریه چارچوب‌سازی

انتمن^{۲۰} (۱۹۹۳) چارچوب‌سازی را این‌گونه تعریف می‌کند: «انتخاب برخی جنبه‌های واقعیت درک‌شده و برجسته‌ترکردن آن‌ها در یک متن ارتباطی، به شکلی که تعریف خاصی از مسئله، تفسیری علی، ارزیابی اخلاقی و یا توصیه راه‌حل را ترویج دهد». در بحران‌ها، چارچوب‌سازی رسانه‌ای تعیین می‌کند که یک پدیده به‌عنوان «تهدید»، «فرصت»، «مشکل ساختاری» یا «آسیب فردی» دیده شود. با استناد به نظریه چارچوب‌سازی، نحوه بازنمایی حاشیه‌نشینی در برنامه‌های شبکه خراسان رضوی چه به‌صورت «تهدید امنیتی» و چه به‌صورت «فرصت توسعه‌ای» پیامدهای متفاوتی برای نگرش عمومی، سیاست‌گذاری و حتی هویت ساکنان این مناطق به دنبال خواهد داشت.

۳. نظریه وابستگی به رسانه

بال روکیچ و دفلور^{۲۱} (۱۹۷۶) استدلال می‌کنند که هرچه یک جامعه یا فرد در شرایط عدم قطعیت و بحران قرار گیرد، وابستگی به رسانه‌ها برای کسب اطلاعات، تفسیر وضعیت و راهنمایی رفتاری بیشتر می‌شود. این نظریه توضیح می‌دهد چرا رسانه‌های محلی در دوران بحران، نقشی حیاتی‌تر از رسانه‌های ملی پیدا می‌کنند. بر اساس نظریه وابستگی به رسانه، ساکنان مناطق حاشیه‌ای مشهد که در وضعیت عدم قطعیت اجتماعی و اقتصادی به سر می‌برند وابستگی بیشتری به رسانه محلی دارند. شبکه خراسان رضوی از این منظر در موقعیتی منحصربه‌فرد قرار دارد که می‌تواند هم نیازهای اطلاعاتی این گروه را برآورده سازد و هم در شکل‌دهی به پاسخ‌های اجتماعی در مواجهه با بحران نقش‌آفرینی کند.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و راهبرد پدیدارشناسانه انجام شده است. این رویکرد با هدف درک عمیق تجربیات، دیدگاه‌ها و راهکارهای متخصصان و مسئولان درگیر در بحران حاشیه‌نشینی مشهد انتخاب گردید؛ چراکه پژوهش‌های کیفی در مطالعه پدیده‌های اجتماعی پیچیده‌ای که نیازمند فهم زمینه‌محور هستند، از مناسب‌ترین روش‌های پژوهشی به شمار می‌روند. (کرسول و پوث، ۲۰۱۸)

جامعه و نمونه

¹⁹ McCombs & Shaw

²⁰ Entman

²¹ Ball-Rokeach & DeFleur

جامعه هدف پژوهش را متخصصان و مسئولانی تشکیل می‌دادند که به‌صورت مستقیم در حوزه بحران حاشیه‌نشینی مشهد فعالیت داشتند. نمونه‌گیری به شیوه هدفمند گلوله‌برفی انجام شد تا دامنه متنوعی از دیدگاه‌های سازمانی پوشش داده شود. در مجموع ۱۶ نفر از سازمان‌های متنوع از جمله آموزش و پرورش، صداوسیما، استان، نیروهای مسلح، آستان قدس رضوی، کمیته‌امداد امام خمینی (ره)، سازمان‌های خیریه، گروه‌های داوطلب فعال در مناطق حاشیه‌نشین و روحانیون مساجد این مناطق به‌عنوان مشارکت‌کننده انتخاب شدند. معیار توقف نمونه‌گیری، اشباع نظری بود؛ یعنی زمانی که داده‌های جدید مضامین تازه‌ای به یافته‌ها نمی‌افزودند. انتخاب مشارکت‌کنندگان بر اساس دو اصل تنوع حداکثری و صلاحیت تجربی انجام شد. هدف از تنوع حداکثری این بود که طیف گسترده‌ای از دیدگاه‌های سازمانی، تخصصی و میدانی در داده‌ها بازتاب یابد. بر این اساس، مشارکت‌کنندگان از سه گروه اصلی انتخاب شدند:

متخصصان رسانه‌ای: نمایندگان صداوسیما، استان خراسان رضوی که تجربه مستقیم در تولید برنامه‌های اجتماعی داشتند؛

مسئولان اجرایی و نهادی: نمایندگان از آموزش و پرورش، نیروهای مسلح، آستان قدس رضوی و کمیته امداد امام خمینی (ره) که در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با بحران حاشیه‌نشینی نقش داشتند؛

فعالان میدانی و اجتماعی: نمایندگان از سازمان‌های خیریه، گروه‌های داوطلب فعال در مناطق حاشیه‌نشین و روحانیون مساجد این مناطق که با واقعیت روزمره زندگی ساکنان حاشیه در تماس مستقیم بودند. این ترکیب سه‌گانه تضمین کرد که یافته‌های پژوهش هم از منظر سیاست‌گذاری رسانه‌ای، هم از منظر مدیریت اجرایی بحران و هم از منظر تجربه‌میدانی و اجتماعی مورد بررسی قرار گیرد. چنین رویکردی با اصل نمونه‌گیری هدفمند با تنوع حداکثری که توسط پاتون برای پژوهش‌های کیفی توصیه شده، همسو است.

ابزار و فرآیند گردآوری داده‌ها

ابزار اصلی گردآوری داده‌ها، مصاحبه عمیق نیمه‌ساختاریافته بود. راهنمای مصاحبه بر پایه مرور نظام‌مند ادبیات نظری و بررسی اسناد سیاست‌گذاری مرتبط با بحران حاشیه‌نشینی طراحی شد و شامل سؤالات باز حول سه محور اصلی بود: ۱- ارزیابی وضعیت فعلی پوشش رسانه‌ای بحران حاشیه‌نشینی توسط شبکه خراسان رضوی؛ ۲- شناسایی موانع و چالش‌های تولید محتوای تخصصی در این حوزه؛ و ۳- ارائه راهکارهای پیشنهادی برای نقش‌آفرینی مؤثرتر رسانه استانی در مدیریت این بحران. مصاحبه‌ها به‌صورت حضوری و انفرادی برگزار شدند و هر مصاحبه به‌طور میانگین ۴۵ تا ۷۵ دقیقه به طول انجامید. با کسب رضایت آگاهانه مشارکت‌کنندگان، کلیه مصاحبه‌ها ضبط صوتی و سپس کلمه‌به‌کلمه پیاده‌سازی شدند.

روش تحلیل داده‌ها

برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیل مضمون شش مرحله‌ای براون و کلارک^{۲۲} استفاده شد. فرآیند تحلیل از طریق کدگذاری باز آغاز و با دسته‌بندی کدها در مقوله‌های مضمونی ادامه یافت. این فرآیند در نهایت به استخراج ۵۷ کد اولیه، ۱۹ مقوله فرعی و ۳ مفهوم اصلی منجر گردید.

اعتبارسنجی: برای اطمینان از اعتبار و قابلیت اعتماد یافته‌ها مطابق با معیارهای چهارگانه لینکلن و گوبا^{۲۳} از سه روش بهره گرفته شد: نخست، بازبینی توسط مشارکت‌کنندگان، بدین‌صورت که خلاصه مضامین استخراج‌شده به تعدادی از مصاحبه‌شوندگان ارائه و صحت تفسیرها تأیید گردید؛ دوم، مثلث‌سازی داده‌ها، از طریق ترکیب داده‌های مصاحبه با مطالعات کتابخانه‌ای، آمارهای رسمی و اسناد سیاست‌گذاری؛ و سوم، ممیزی پژوهش، با ثبت دقیق و مستند فرآیند کدگذاری در تمام مراحل تحلیل.

²² Braun & Clarke

²³ Lincoln & Guba

جدول ۱. لیست افراد مصاحبه شونده

مشخصات کلی افراد شرکت کننده در مصاحبه			
۱-	مدیر مدرسه حاشیه شهر	۹-	فعال جهادگر حاشیه شهر
	مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد		مدرک تحصیلی: کارشناسی
۲-	رئیس خیریه آموزشی خصوصی حاشیه شهر	۱۰-	فعال جهادگر حاشیه شهر
	مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد		مدرک تحصیلی: کارشناسی
۳-	مدیر مرکز امداد حاشیه شهر	۱۱-	کارمند ستاد حاشیه شهر مشهد
	مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد		مدرک تحصیلی: کارشناسی
۴-	فعال رسانه ای	۱۲-	امام جماعت مسجد حاشیه شهر
	مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد		مدرک تحصیلی: حوزوی
۵-	فعال رسانه ای	۱۳-	کارمند بخش حاشیه شهر آستان قدس رضوی
	مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد		مدرک تحصیلی: دکتری
۶-	مسئول نظامی	۱۴-	کارمند بخش حاشیه شهر آستان قدس رضوی
	مدرک تحصیلی: دانشجوی دکتری		مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد
۷-	کارمند صداوسیما مرکز خراسان رضوی	۱۵-	دانشجوی ساکن حاشیه شهر
	مدرک تحصیلی: کارشناسی		مدرک تحصیلی: کارشناسی
۸-	کارمند صداوسیما مرکز خراسان رضوی	۱۶-	دانشجوی ساکن حاشیه شهر
	مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد		مدرک تحصیلی: کارشناسی

محدودیت‌های روش شناختی

پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی روبه‌روست که در تفسیر یافته‌ها باید مدنظر قرار گیرد. نخست، محدودیت تعمیم‌پذیری: به دلیل ماهیت کیفی پژوهش و نمونه‌گیری هدفمند، یافته‌ها قابل تعمیم آماری به کل جامعه نیستند و بیشتر به درک عمیق پدیده از منظر متخصصان کمک می‌کنند. دوم، محدودیت سوگیری مشارکت‌کنندگان: امکان دارد برخی مصاحبه‌شوندگان به دلیل موقعیت سازمانی خود، پاسخ‌هایی محافظه‌کارانه‌تر یا در راستای منافع نهاد متبوع ارائه داده باشند. سوم، محدودیت دسترسی: با وجود تلاش برای تنوع حداکثری در انتخاب مشارکت‌کنندگان، صدای مستقیم ساکنان مناطق حاشیه‌نشین در پژوهش حاضر کمتر شنیده شده و دیدگاه‌ها عمدتاً از منظر متخصصان و مسئولان است؛ پژوهش‌های آتی می‌توانند این شکاف را با مصاحبه مستقیم از ساکنان جبران کنند. چهارم، محدودیت زمانی: یافته‌های پژوهش مربوط به دوره زمانی خاصی از جمع‌آوری داده است و با توجه به پویایی بحران حاشیه‌نشینی، ممکن است برخی شرایط تغییر کرده باشند.

یافته‌های پژوهش

با توجه به عنوان و هدف این مقاله که ارائه راهکارهای رسانه‌ای مؤثر شبکه استانی صداوسیما مرکز خراسان رضوی برای مدیریت بحران حاشیه‌نشینی شهر مشهد است، پس از مصاحبه عمیق و کدگذاری، به ۱۴ کد شاخص در دو مقوله در مورد آسیب شناسی شبکه استانی خراسان رضوی دست یافتیم. مصاحبه‌شوندگان تاکید داشتند که این شبکه محلی صداوسیما، در برنامه‌های تولیدی خود همچون برنامه‌ای به نام گزارش ۵، به جای پرداختن صحیح به موضوع حاشیه شهر، با نگاه غلطی که به حاشیه شهر دارد، باعث تشدید این بحران و ایجاد اختلاف و دوقطبی شدن فضای شهری مشهد و در نتیجه تشدید بحران شده است. پس از آن به سراغ انتظارات و راهکارهای مصاحبه‌شوندگان برای مدیریت بحران حاشیه‌نشینی شهر مشهد و برون رفت از این بحران رفتیم که حاصل آن ۱۳ مقوله و ۳۱ کد شاخص بود. سپس به سراغ استخراج کدهای مصاحبه‌های انجام شده با کارمندان و مسئولان صداوسیما مرکز خراسان رضوی رفتیم تا دلایل عدم توجه و تشدید بحران حاشیه‌نشینی شهر مشهد را دریابیم که

حاصل این کدگذاری عبارت است از ۴ مقوله و ۱۲ کد شاخص استخراج شده از کدهای باز اولیه. مفاهیم، مقوله‌ها و کدهای استخراج شده در جدول زیر قابل مشاهده هستند.

با توجه به عنوان و هدف این مقاله، در این پژوهش به دنبال اختصاصی کردن راهکارهای شبکه استانی صداوسیما مرکز خراسان رضوی برای مدیریت بحران حاشیه‌نشینی شهر مشهد هستیم. رسانه‌ها نیز به عنوان یکی از بازیگران اصلی در مقابله با بحران‌ها، کارکردهای بسیار مهمی در ابعاد مختلف بحران دارند و مشارکت آنها برای مدیریت بهینه بحران بسیار ضروری است. همانطور که پیش تر اشاره شد مصادیق حاشیه‌نشینی از شهری به شهر دیگر و از کشوری تا کشور دیگر متفاوت است و به همین دلیل باید راهکارهایی که رسانه محلی در راستای مدیریت بحران به کار می‌گیرد باید اختصاصی شده برای آن شهر باشد. در این پژوهش نیز کارشناسانی که در موضوع حاشیه‌نشینی شهر مشهد فعالیت می‌کنند، با توجه به تجربه و تخصصی که دارند راهکارهایی را به صداوسیما مرکز خراسان رضوی به عنوان یک رسانه محلی، برای مقابله با بحران حاشیه‌نشینی شهر مشهد ارائه کرده‌اند که در جدول زیر مشاهده می‌کنید.

جدول ۲. کدگذاری باز و محوری مقولات استخراج شده

مفهوم	مقوله	کدهای شاخص استخراج شده
آسیب شناسی برنامه های تولیدی شبکه استانی سیمای خراسان رضوی	نگاه غلط به حاشیه شهر و ایجاد تبعیض شهری	نگاه تهدید محور به حاشیه شهر به جای نگاه فرصت محور
		ضرب و کوب منفی به محله های حاشیه شهر
		بدیهی کردن مسائل حاشیه شهر به جای پرداختن ریشه ای به مسائل
		نگاه جدا از شهر به حاشیه شهر
		تعریف غلط جغرافیایی حاشیه شهر
		گرفتن هویت از حاشیه شهر
		ایجاد نگاه متفاوت و غلط سایر نقاط شهر به حاشیه شهر
		ایجاد ترس از این محله ها
	تشدید فاصله و دوقطبی سازی مردم شهر مشهد	ایجاد نگاه طبقاتی افراطی منفی به این محله ها
		گرفتن اعتماد به نفس مردم این محله ها
		گرفتن عزت نفس مردم این محله ها
		امتداد نگاه رسانه ای رسانه های معاند و غربی به ساختار شهری ایران
راهکارها و انتظارات از سیمای خراسان رضوی	هویت سازی	امتداد نگاه رسانه‌ای رسانه‌های معاند و غربی به مردم ایران؛ مردمی به دور از تمدن و فرهنگ
		پرداختن به افراد بزهکار به جای پرداختن به افراد نخبه حاشیه شهر
		ساخت مستند از بنا ها و محله‌های قدیمی حاشیه شهر
		ساخت مستند از زندگی و مصاحبه با افراد نخبه فرهنگی، علمی، اجتماعی و غیره حاشیه شهر
	راهکارهای بهبود اقتصادی	ساخت مستند از رسومات محله‌های حاشیه شهر
		ساخت مستند در مورد سیر تاریخی و جایگاه محله‌های قدیمی حاشیه شهر
		ساخت برنامه شیوه‌های کارآفرینی با حداقل‌ها
		ساخت برنامه اشتغال زایی زنان
	راهکارهای بهبود فرهنگی	ساخت برنامه آشنایی مردم با حقوق اولیه خود
		ساخت برنامه مدیریت مالی صحیح خانواده‌ها
		ساخت برنامه های امیدبخش
		ساخت برنامه در مورد راهکارهای کنترل خشم و دوری از درگیری
	راهکارهای بهبود آموزشی	ساخت برنامه مطالبه ساخت مراکز تفریحی
		ساخت برنامه مطالبه ساخت مراکز سرگرمی
		ساخت برنامه مطالبه ساخت مراکز فرهنگی همچون کتابخانه‌ها
		ساخت برنامه مشاوره تحصیلی دانش آموزان
	راهکارهای بهبود آموزشی	ساخت برنامه مطالبه معلمان توانمند علمی برای آموزش در مدارس حاشیه شهر
		ساخت مستند از دانش آموزان و دانشجویان برتر این نقاط

ساخت برنامه در جهت نشان دادن امکانات حاشیه شهر و مطالبه کمبود امکانات	راهکارهای بهبود امکانات شهری	
ساخت برنامه در مورد کمبود مسکن و بالا بودن قیمت اجاره بها در حاشیه شهر	راهکارهای بهبود مسکن	
ساخت برنامه مطالبه ساخت مسکن برای مردم این محله‌ها	راهکارهای بهبود شهرسازی	
ساخت برنامه در مورد مطالبه و پیگیری ساخت خطوط مترو در حاشیه شهر	راهکارهای بهبود مقوله مهاجرت	
ساخت برنامه در مورد مهاجرین غیرقانونی کشورهای خارجی	راهکارهای بهبود حوزه دین و مذهب	
ساخت برنامه مطالبه رفع مشکلات روستاها و شهرهای کوچک به جهت عدم مهاجرت	مسئولین غیر بومی	
کنار گذاشتن خط قرمزها و محافظه کاری‌ها به جهت آگاه کردن مردم و مسئولان از تبلیغ گسترده فرقه‌های انحرافی	راهکارهای بهبود اعتیاد	
ساخت برنامه مطالبه‌ای در مورد بی‌توجهی مسئولین غیربومی و نگاه کارمندی آن‌ها به این بحران	راهکارهای بهبود حوزه سلامت	
ساخت برنامه در مورد ریشه‌های شکل‌گیری گسترده اعتیاد در این محله‌ها	محافظة کاری	
ساخت برنامه در جهت مطالبه ساخت درمانگاه و بیمارستان در حاشیه شهر	عدم آشنایی با نظریه های رسانه‌ای	
ساخت برنامه در جهت آموزش تغذیه مناسب	سکوت سازمانی	
ساخت برنامه در جهت رعایت بهداشت عمومی	محدودیت‌های داخل سازمان همرنگی با جماعت عدم تامین مالی برنامه‌ها حقوق کم کارمندان	
عدم ساخت برنامه های دوسویه بین مسئولین و منتقدان	دلیل عدم ساخت برنامه های مرتبط با بحران حاشیه شهر	
خطوط قرمز واقعی بیرون سازمانی	نظریه های رسانه‌ای	
عدم ساخت برنامه‌های ریشه یابی مشکلات حاشیه شهر مشهد	سکوت سازمانی	
با نظریه برجسته سازی آشنایی ندارم	محدودیت‌های داخل سازمان همرنگی با جماعت عدم تامین مالی برنامه‌ها حقوق کم کارمندان	
تابع‌ال در مورد نظریه ماریپیچ سکوت مطالعه ای نداشته‌ام	محدودیت‌های داخل سازمان همرنگی با جماعت عدم تامین مالی برنامه‌ها حقوق کم کارمندان	
در مورد نظریه چارچوب سازی آگاهی ندارم	محدودیت‌های داخل سازمان همرنگی با جماعت عدم تامین مالی برنامه‌ها حقوق کم کارمندان	
بی‌توجهی به پیشنهادهای کارمندان	محدودیت‌های داخل سازمان همرنگی با جماعت عدم تامین مالی برنامه‌ها حقوق کم کارمندان	
محدودیت‌های داخل سازمان	محدودیت‌های داخل سازمان همرنگی با جماعت عدم تامین مالی برنامه‌ها حقوق کم کارمندان	
همرنگی با جماعت	محدودیت‌های داخل سازمان همرنگی با جماعت عدم تامین مالی برنامه‌ها حقوق کم کارمندان	
عدم تامین مالی برنامه‌ها	محدودیت‌های داخل سازمان همرنگی با جماعت عدم تامین مالی برنامه‌ها حقوق کم کارمندان	
حقوق کم کارمندان	محدودیت‌های داخل سازمان همرنگی با جماعت عدم تامین مالی برنامه‌ها حقوق کم کارمندان	

بحث و نتیجه گیری

یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که شبکه خراسان رضوی صداوسیما در اولویت‌بخشی به بحران حاشیه‌نشینی مشهود با کاستی‌های جدی مواجه است. مشارکت‌کنندگان به اتفاق بر نبود برنامه‌های تخصصی، ضعف در تخصیص بودجه، رویکردهای محافظه‌کارانه مدیریتی و فقدان هماهنگی میان‌سازمانی اشاره داشتند. در تبیین این کاستی، یکی از برنامه‌سازان شبکه صریحاً بیان کرد: «بودجه‌ای که به ما می‌دهند برای یک برنامه آبرومند کافی نیست. وقتی پول نباشد، ترجیح می‌دهیم موضوعات کم‌درس‌تر را انتخاب کنیم».

یکی دیگر از مشارکت‌کنندگان که در سازمان‌های خیریه فعال در مناطق حاشیه‌نشین کار می‌کرد، این محافظه‌کاری را چنین توصیف کرد: «وقتی مدیر می‌بیند این موضوع حساسیت دارد، ترجیح می‌دهد اصلاً پخش نشود تا بعد مشکل ساز شود». این یافته از منظر نظریه برجسته‌سازی مک‌کامبز و شاو از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ چراکه رسانه‌ای که موضوعی را در دستور کار خود قرار نمی‌دهد، عملاً آن موضوع را از دستور کار عمومی و سیاسی نیز خارج می‌سازد. بدین ترتیب، کم‌کاری شبکه استانی در این حوزه صرفاً یک ضعف عملکردی نیست، بلکه نوعی «شکست برجسته‌سازی»^{۲۴} است که پیامد آن بی‌توجهی سیاست‌گذاران و افکار عمومی به بحرانی است که روزانه بر دامنه آن افزوده می‌شود. این یافته با پژوهش‌های پیشین درباره نقش رسانه‌های محلی در بحران‌های اجتماعی همسو است که نشان می‌دهند سکوت رسانه‌ای برابر با تأیید ضمنی وضع موجود است. (کومبز، ۲۰۱۹)

یافته‌ها آشکار می‌سازند که بازنمایی حاشیه‌نشینی در برنامه‌های شبکه خراسان رضوی عمدتاً در چارچوب «تهدید امنیتی» و «آسیب اجتماعی» صورت می‌گیرد. مناطق حاشیه‌ای بیشتر به مثابه کانون جرم، بزهکاری و ناامنی تصویر می‌شوند تا محیطی انسانی با ظرفیت‌های توسعه‌ای، و این چارچوب‌بندی منفی، مرز نمادین میان «مرکز» و «حاشیه» را پیوسته بازتولید می‌کند. یکی از روحانیون فعال در مناطق حاشیه‌نشین گفت: «تلویزیون هر وقت از محله ما حرف می‌زند، یا دزد است یا معتاد؛ انگار ما آدم درستی نداریم. این خیلی آزاردهنده است».

یکی از مسئولان آستان قدس رضوی نیز در تأیید این یافته افزود: «این مناطق افراد مستعد تا دلت بخواهد دارند که هیچ‌وقت در تلویزیون دیده نمی‌شوند. همیشه بدترین‌ها را نشان می‌دهند».

بر اساس نظریه چارچوب‌سازی، این الگوی بازنمایی چهار پیامد قابل پیش‌بینی دارد: تعریف مسئله به‌صورت امنیتی (نه توسعه‌ای)، انتساب علی به ویژگی‌های فردی ساکنان (نه به عوامل ساختاری)، قضاوت اخلاقی منفی نسبت به ساکنان، و در نتیجه توصیه راه‌حل‌هایی انتظامی-کنترلی به جای راه‌حل‌های مشارکتی-توانمندسازانه. این تحلیل با پژوهش میسون^{۲۵} (۲۰۱۶) همسو است که نشان داد چارچوب‌های رسانه‌ای در بحران‌ها مستقیماً نوع پاسخ سازمانی و عمومی را شکل می‌دهند. اصلاح این وضعیت مستلزم گذار از «چارچوب تهدید» به «چارچوب چالش قابل حل» و از «بازنمایی قربانی» به «بازنمایی شهروند دارای کرامت و ظرفیت» است.

از منظر دیگر یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مشارکت‌کنندگان انتظارات گسترده‌ای از شبکه استانی دارند که شامل خلق هویت مثبت، تسهیل گفتگو میان ساکنان و مسئولان، پوشش جامع ابعاد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، آموزشی، بهداشتی و اعتیاد، و تولید محتوای توانمندساز است. یکی از مسئولان کمیته‌ی امداد در این باره گفت: «مردم حاشیه به رسانه اعتماد ندارند چون رسانه هیچ‌وقت از آن‌ها دفاع نکرده. اگر شبکه یک بار واقعاً صدای آن‌ها بشود، همه چیز فرق می‌کند». یکی از فرماندهان نیروهای مسلح فعال در این مناطق نیز بر ضرورت حضور فعال‌تر رسانه تأکید کرد: «وقتی یک اتفاق خوب در محله می‌افتد، هیچ‌کس نمی‌آید یک گزارش ساده تهیه کند ولی یک دزدی که بشود، همه هجوم می‌آورند. این یعنی رسانه نقشش را درست نمی‌فهمد».

²⁴ agenda-setting failure

²⁵ Mason

این انتظارات چندبُعدی دقیقاً در چارچوب نظریه وابستگی قابل فهم است. این نظریه پیش‌بینی می‌کند که در شرایط محرومیت، بی‌ثباتی و عدم قطعیت که وجه مشترک زندگی در مناطق حاشیه‌ای است وابستگی ساکنان به رسانه محلی برای سه کارکرد اساسی به‌شدت افزایش می‌یابد: ۱- فهم محیط: درک وضعیت و دریافت اطلاعات، ۲- راهنمایی رفتاری: آگاهی از حقوق، خدمات و فرصت‌ها و ۳- هویت‌بخشی: احساس تعلق، کرامت و دیده‌شدن. شواهد پژوهش نشان می‌دهد که شبکه خراسان رضوی در پاسخ به هر سه نیاز با شکاف جدی مواجه است و این شکاف، نه‌تنها فرصت تأثیرگذاری رسانه را از بین می‌برد، بلکه به تضعیف اعتماد مخاطب محلی به رسانه رسمی منجر می‌شود.

در لایحه پیشنهادی وزارت کشور ایران برای تشکیل سازمان مدیریت بحران، این مفهوم به نحوی تعریف شده است که نسبت به تعریف‌های یادشده، معنای محدودتری را در برمی‌گیرد. در این نگاه، بحران شرایطی است که در اثر حوادث، رخدادها و عملکردهای طبیعی و انسانی (به جز موارد مطرح در حوزه‌های امنیتی و اجتماعی) به طور ناگهانی ولی غیر قابل کنترل پدید می‌آید و موجب ایجاد مشقت و سختی برای یک مجموعه جامعه انسانی می‌شود و برطرف کردن آن نیاز به اقدامات اضطراری، فوری و فوق‌العاده دارد. پس یکی از دلایل ایجاد بحران‌ها عملکرد انسانی است که در سایه کم‌توجهی و نادیده گرفتن معضلات و مشکلات کوچکتر، با گذشت زمان آن مشکل تبدیل به بحران می‌شود. بحرانی که دیگر حل آن به راحتی میسر نخواهد بود. بحران حاشیه‌نشینی شهر مشهد نیز این چنین است و حالا تبدیل به بحران شده است. بطور مثال عدم حضور نماینده صداوسیما مرکز خراسان رضوی در ستاد بحران حاشیه‌نشینی مشهد یکی از این مصادیق سوء مدیریت است بطوریکه توجهی به رسانه محلی و نقش آن در مدیریت و حل بحران نشده است در حالیکه طبق پژوهش‌های پیشین، رسانه می‌تواند در مواردی همچون الف) شناساندن بحران و وضعیت آن (رویکرد پیش‌بینانه)؛ ب) ایجاد آمادگی در سازمان‌های مسئول مواجهه با بحران (رویکرد آماده‌سازانه)؛ ج) آموزش شیوه‌های مقابله با بحران (رویکرد پیشگیرانه)، کمک کند. رسانه‌ها همچنین به واسطه برخورداری از کارکرد نظارت بر محیط و تفسیر می‌توانند در مرحله پیش از بحران، بحران‌های بالقوه و در حال شکل‌گیری را در محیط ملی شناسایی و به مسئولان گوشزد کنند. در این مرحله شاید بهترین نقش را تلویزیون می‌تواند بر عهده گیرد زیرا این رسانه با تکیه بر تصویر، قدرت آموزشی بالایی دارد. در این مرحله از بحران، رادیو و رسانه‌های مکتوب نقش مکملی برای تلویزیون دارند. عموماً برنامه‌های تولیدی در سیمای استانی نگاهی سرشار از خشونت، جرم، تبهکاری و فساد به محله‌های حاشیه شهر مشهد داشته است، بدون هیچ گونه پرداختن اصولی و مشکل‌گشا به این بحران و بیشتر با شیوه‌های زرد برنامه‌سازی به دنبال جذب مخاطب به هر قیمتی بوده است. در گام نخست، باید از تولید برنامه‌هایی که صرفاً اثرات مخرب حاشیه‌نشینی را بازتولید می‌کنند پرهیز شود. زیرا می‌دانیم در هنگام بحران‌ها رسانه‌ها می‌توانند در مواجهه با یک بحران، دو نگرش متفاوت داشته باشند، نگرشی که بحران را تهدید می‌پندارد و نگرشی که آن را فرصت می‌بیند. بر اساس این دو نگرش هر رسانه می‌تواند ۴ راهبرد انتخاب کرده و با بحران برخورد کند شامل: ۱- انفعالی ۲- واکنشی ۳- فعال ۴- فوق‌فعال، پس رسانه‌ها خود انتخاب می‌کنند که چطور در بحران‌ها رفتار کنند. براساس یافته‌ها به نظر می‌رسد که عملکرد سیمای خراسان رضوی در مواجهه با بحران حاشیه‌نشینی شهر مشهد مبتنی بر راهبرد انفعالی و یا بعضاً واکنشی بوده است و ابتدا رویکرد فعالانه اتخاذ نشده است.

در رابطه رسانه و بحران که در مبانی نظری به آن اشاره شد، رسانه‌ها می‌توانند بحران‌های خاموش و نهان را به بحران آشکار تبدیل کنند تا توجه مسئولین و مردم به بحران جلب شود تا برای رفع آن عمل کنند. هویت‌دهی مجدد محله‌های حاشیه شهرمشهد در یافته‌های این پژوهش نشان‌دهنده هویت قدیمی این محلات است که روزگاری در بطن شهر بوده‌اند و با گذشت زمان به حاشیه رانده شده‌اند. صداوسیما مرکز خراسان رضوی باید در جهت هویت‌دهی مجدد به این محلات برنامه‌ریزی کند. در تعریف حاشیه‌نشینی در مبانی نظری ویژگی‌هایی برای محله‌های حاشیه‌نشین ذکر شده است که عبارتند از غیراستاندارد بودن مساکن، نبود یا کمبود امکانات شهری، کمبود خدمات شهری، کثیف بودن محلات، انحرافات و انزوای اجتماعی و غیره. راهکارهایی که مصاحبه‌شوندگان در جهت رفع این معضلات ارائه کرده‌اند، نشان از اطلاع و شناخت دقیق مصاحبه‌شوندگان از معضلات و آسیب‌های بحران حاشیه‌نشینی مشهد دارد و تاییدی بر اعتبار راهکارهای این پژوهش است و با توجه به این موضوع که بحران حاشیه‌نشینی از شهری به شهری دیگر متفاوت است، راهکارهای این پژوهش نیز به صورت اختصاصی برای صداوسیما خراسان رضوی کاربرد خواهد داشت.

در این مقاله راهکارها و موضوعات مختلفی از سوی خبرگان شهر مشهد عنوان شده است که سیمای خراسان رضوی می‌تواند با استفاده از این موضوعات گام‌های مهمی در جهت حل بحران حاشیه‌نشینی بردارد. در بحران حاشیه‌نشینی، صداوسیما مرکز خراسان رضوی می‌تواند با استفاده از نظریه برجسته سازی توجه همگان و به ویژه مسئولان را به این بحران جلب کند. در پیشینه این پژوهش یکی از راهکارهای جلوگیری و رفع بحران‌ها، استفاده از رسانه‌ها و به بیان بهتر نقش آفرینی رسانه‌ها و به ویژه رسانه‌های محلی می‌باشد و نقش آفرینی رسانه‌ها نیز مستلزم آموزش نیروهای آن رسانه است تا بتوانند به بهترین شکل در هنگام بحران‌ها عمل نمایند که در این پژوهش نیز در مفهوم دلایل عدم ساخت برنامه‌های مرتبط با بحران حاشیه شهر، مقوله‌های محافظه کاری، عدم آشنایی به تئوری‌های رسانه ای و ارتباطاتی و سکوت سازمانی، نشان از عدم آموزش صحیح کارکنان سیمای مرکز خراسان رضوی دارد و باید برای مقابله با بحران حاشیه‌نشینی، در جهت آموزش نیروهای این شبکه استانی اقدام کرد. از یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که برای رفع مشکل حاشیه شهر مشهد، شبکه استانی سیمای خراسان رضوی باید با نگاه هویتی به محله‌های حاشیه شهر بپردازد. در پژوهش‌های پیشین بر حل بحران در سه مرحله پیش از بحران، حین بحران و پس از بحران اشاره شده است که از یافته‌های این پژوهش نیز می‌توان نتیجه گرفت که مفاهیم استخراج شده از پاسخ‌ها یعنی نگاه غلط به حاشیه شهر و تشدید فاصله و دوقطبی سازی جامعه در مرحله پس از بحران قرار می‌گیرند و راهکارها و انتظارات و دلایل عدم ساخت برنامه‌های مرتبط با بحران حاشیه را می‌توان در دسته مراحل پیش و حین بحران قرار داد یعنی ابتدا با توجه به مفهوم آسیب‌های محتوای تولیدی فعلی برنامه‌ها ابتدا باید از تکرار آسیب‌ها و آفت‌های برنامه سازی فعلی پرهیز کرد و پس از آن با توجه به دلایل عدم ساخت برنامه‌های کمک کننده به رفع بحران و انتظارات و راهکارهای خبرگان برای برون رفت از بحران، برنامه‌هایی در سیمای استانی خراسان رضوی ساخته شود تا بتوان با کمک این رسانه در جهت حل این بحران و جلوگیری از تشدید بیشتر آن گام برداشت.

راهکارها

بر اساس مطالب یاد شده پیشنهاد می‌شود سازمان صداوسیما در جهت مدیریت بحران، به آموزش نیروهای متخصص در هنگام بحران‌ها بپردازد تا بتواند با استفاده از نیروهای آموزش دیده در مواقع بحران به صورت مناسب عمل کند. این آموزش‌ها باید با توجه به پیش از بحران، حین بحران و پس از بحران طراحی گردند.

همچنین برخی از راهکارهای رسانه‌ای که سیمای استانی خراسان رضوی باید نسبت به آن اهتمام ورزد عبارتند از:

- عدالت رسانه‌ای در پرداختن به موضوعات حاشیه‌نشینی شهر
- پرهیز از اتخاذ رویکرد مجرمانه به ساکنان حاشیه شهر در برنامه سازی
- پوشش رسانه‌ای از توفیقات ساکنان این مناطق و زدودن نگاه قشر آسیب پذیر محض از حاشیه‌نشینان شهر مشهد
- ترویج کارآفرینی و اقدامات توسعه‌ای دولت در مناطق حاشیه شهر مانند احداث خانه‌های بهداشت، کتابخانه‌های محلی و ...
- مطالبه گری از دولتمردان برای اعمال برنامه‌های حمایتی زمین و مسکن برای ساکنان این مناطق
- تمرکز بر برنامه سازی مبتنی بر مسئولیت اجتماعی با توجه به ارتقای بهداشت، کاهش آسیب‌های اجتماعی با رویکرد بازسازی و بازتوانی ساکنان حاشیه شهر
- پرهیز از سیاه نمایی محض از حاشیه شهر و ترغیب ساکنان به مهاجرت به کلان شهرها
- تولید و ساخت برنامه‌های امیدبخش و نشاط آفرین

پیشنهادهای

برجسته‌سازی (دستور کار سازی)

کوتاه مدت:

- راه‌اندازی یک برنامه هفتگی ثابت با موضوع حاشیه‌نشینی (مثلاً «محله ما»، «شهر من») که به صورت منظم و پیوسته پخش شود
- تعیین یک خبرنگار/گزارشگر اختصاصی برای پوشش مستمر مناطق حاشیه‌نشین
- ایجاد پرونده رسانه‌ای دائمی درباره‌ی حاشیه‌نشینی در سایت و شبکه‌های اجتماعی شبکه

میان مدت :

- تولید مستند سریالی (چند قسمتی) درباره ابعاد مختلف بحران حاشیه‌نشینی مشهد
- برگزاری ویژه‌برنامه‌های سالانه در روزهای خاص (مثلاً روز ملی شهرسازی، هفته دولت)
- پیگیری و گزارش‌دهی از وعده‌های مسئولان به ساکنان حاشیه‌نشین

چارچوب‌سازی (بازنمایی)

کوتاه مدت:

- تدوین دستورالعمل تحریریه برای نحوه پوشش حاشیه‌نشینی با تأکید بر پرهیز از کلیشه‌سازی و انگ‌زنی
- آموزش کارگاه حساسیت اجتماعی برای خبرنگاران و برنامه‌سازان با همکاری متخصصان اجتماعی
- تولید مستند از ساکنان موفق، کارآفرینان و افراد نمونه در مناطق حاشیه‌نشین

میان مدت:

- جایگزینی چارچوب توانمندسازی به جای چارچوب آسیب‌محور: تمرکز بر ظرفیت‌ها، استعدادها و تجربه‌های موفق
- تولید برنامه‌هایی که علل ساختاری حاشیه‌نشینی (مسکن، اشتغال، مهاجرت) را تبیین کنند نه صرفاً نشانه‌های آن را
- همکاری با هنرمندان و مستندسازان بومی ساکن همان مناطق برای روایت‌های اصیل‌تر

پاسخ به وابستگی رسانه‌ای

کوتاه مدت:

- راه‌اندازی خط ارتباطی مستقیم پیام‌رسان برای دریافت نظرات و مطالبات ساکنان حاشیه‌نشین
- اختصاص بخشی از برنامه‌ها به معرفی خدمات، حقوق و فرصت‌های حمایتی موجود برای ساکنان
- تولید محتوای آموزشی کاربردی درباره بهداشت، تحصیل، خدمات شهری و مشاوره حقوقی

میان مدت:

- برگزاری برنامه‌های زنده از محلات حاشیه‌نشین با حضور ساکنان و مسئولان برای تسهیل گفت‌وگوی مستقیم
- ایجاد کارگروه مشترک میان شبکه استانی و نهادهای اجرایی (شهرداری، بهزیستی، آموزش و پرورش) برای هماهنگی

پیام‌رسانی

- تولید محتوای هویت‌بخش که فرهنگ، آداب و ارزش‌های مثبت مناطق حاشیه‌نشین را به رسمیت بشناسد
- پیشنهاد می‌شود مدل مناسب مدیریت بحران در رسانه‌های محلی برای سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران استخراج گردد تا بر اساس آن در مواقع بحران‌های طبیعی و اجتماعی عمل گردد. همچنین پیشنهاد می‌گردد بر اساس ساختارهای سازمانی جدیدی همچون هولاکراسی^{۲۶}، مدل همکاری با سایر سازمان‌ها و نهادهای محلی در مواقع بحران استخراج گردد.

منابع

- باقری، شهلا، و کریمی کیا، محمدصادق (۱۴۰۰). مدل یابی خطامشی گذاری فرهنگی پدیده حاشیه نشینی در اهواز. *توسعه محلی (روستایی-شهری)*، ۱۳(۲)، ۵۶۱-۵۸۴. <https://doi.org/10.22059/jrd.2022.334052.668694>
- خاکپور، براتعلی، و هادی زاده بزاز، مریم (۱۳۹۱). تحلیل بر علل ساختاری مهاجرت، شهرنشینی و اسکان غیررسمی در ایران با نگرش ویژه بر کلان شهر مشهد. *چهارمین کنفرانس برنامه ریزی و مدیریت شهری، مشهد، ایران*.
- ربانی، رسول، و ربیعی، کامران (۱۳۸۹). حاشیه نشینی و فضای شهری: بازتولید اجتماع غریبه ها (مطالعه موردی: محله عرب های ملک شهر اصفهان). *بررسی مسائل اجتماعی ایران*، ۱(۳)، ۲۹-۵۸.
- رشیدی، احتشام، نوری، مهدی، و نکوئی، محمدعلی (۱۳۹۳). شناسایی کارکردهای رسانه های جمعی در مدیریت بحران بلایای طبیعی بر اساس فرایند تحلیل شبکه ای. *فصلنامه مدیریت بحران*، ۳(۲)، ۱۵-۲۴.
- شاطریان، محسن، و اشنویی، امیر (۱۳۹۲). عوامل مؤثر بر شکل گیری حاشیه نشینی در شهر کاشان (مطالعه موردی: محله غرباتها و پمپ رعیتی). *فصلنامه جغرافیا (انجمن جغرافیایی ایران)*، ۱۱(۳۶)، ۱۹۹-۲۱۴.
- صالحی امیری، سیدرضا، و خدائی، زهرا (۱۳۸۹). ویژگی ها و پیامدهای اسکان غیررسمی و حاشیه نشینی شهری (مورد مطالعه: کلان شهر تهران). *بررسی مسائل اجتماعی ایران*، ۱(۳)، ۶۵-۸۰.
- صفری، مرتضی، و جعفری، مصطفی (۱۴۰۰). رسانه های محلی و توسعه: مطالعه موردی استان زنجان. *جامعه شناسی اقتصادی و توسعه*، ۱۰(۱)، ۱۳۱-۱۵۹. <https://doi.org/10.22034/jeds.2021.42435.1469>
- صمدی، مجتبی، و منصوری، سمانه (۱۳۹۸). خدمات رسانه ای جایگزین و سیاست گذاری رسانه ای در یک بحران. *علوم خبری*، ۸(۳)، ۴۷-۷۲.
- غلامی، روح الله، سیفی کفشگری، محسن، و شهبازی، نجفعلی (۱۳۹۲). عوامل اقتصادی و اجتماعی حاشیه نشینی در ایران (مطالعه موردی: کلان شهر تهران). *فصلنامه آفاق امنیت*، ۶(۲۰)، ۱۶۷-۱۹۶.
- فرید، یدالله (۱۳۹۰). *جغرافیا و شهرشناسی* (چاپ هشتم). تبریز: انتشارات دانشگاه تبریز.
- قنبری، سعید، و آزاد دوست، مصطفی (۱۳۹۵). کارکردها و رویکردهای رسانه در مدیریت بحران. *دومین همایش ملی رسانه، ارتباطات و آموزش های شهروندی، تهران*.
- مالکی، محمد، و زیدون، حسین (۱۳۹۸). نقش رسانه ها در مدیریت بحران. *علوم خبری*، ۸(۳۲)، ۷۳-۹۰.
- مهدوی، مسعود (۱۳۹۲). مقدمه ای بر جغرافیای روستایی ایران (جلد اول): شناخت مسائل جغرافیایی روستاها. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها (سمت).
- مولای زاهدی، فاطمه السادات (۱۴۰۲). شناسایی شیوه های آموزشی مواجهه با سیل در تلویزیون ایران. *علوم خبری*، ۱۲(۴۷)، ۳۱-۶۲.
- نقدی، اسدالله، و زارع، صادق (۱۳۹۰). الگوی زیست حاشیه، تهدیدی برای توسعه و سلامت پایدار شهری. *مطالعات شهری*، ۱(۱)، ۱۲۵-۱۴۶.
- هزار جریبی، جعفر، شالچی، سمیه، و وزیر، مهدی (۱۴۰۲). نسبت سیاست های حاشیه نشینی و هویت ساکنان حاشیه (مورد مطالعه: حاشیه نشینی تهران). *جامعه شناسی اقتصادی و توسعه*، ۱۲(۲)، ۱۰۱-۱۱۸.
- وزارت مسکن و شهرسازی، و وزارت کشور (۱۳۸۳). *سند توانمندسازی و ساماندهی سکونتگاه های غیررسمی* (مصوب ۱۳۸۲ هیئت وزیران). تهران: سازمان عمران و بهسازی شهری.

References

- Bagheri Miab, S., & Karimi Kia, M. S. (2022). Modeling cultural policy in the slums of the city of Ahvaz. *Journal of Community Development (Rural-Urban)*, 13(2), 561-584. <https://doi.org/10.22059/jrd.2022.334052.668694> (In Persian)
- Ball-Rokeach, S. J., & DeFleur, M. L. (1976). A dependency model of mass media effects. *Communication Research*, 3(1), 3-21.
- Boin, A., 't Hart, P., Stern, E., & Sundelius, B. (2017). *The politics of crisis management: Public leadership under pressure* (2nd ed.). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316339380>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Coombs, W. T. (2019). *Ongoing crisis communication: Planning, managing, and responding* (5th ed.). SAGE Publications.

- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51–58.
- Farid, Y. (2011). *Geography and urban studies*. University of Tabriz Press. (In Persian)
- Federal Emergency Management Agency. (n.d.). Emergency management: Definition, vision, mission, and principles. U.S. Department of Homeland Security. https://emilms.fema.gov/is_0908/media/63.pdf
- Ghanbari, S., & Azaddoost, M. (2016). Functions and approaches of media in crisis management. In *Proceedings of the 2nd National Conference on Media, Communication and Citizenship Education* (Paper No. MCCE02_057). Tehran, Iran. (In Persian)
- Gholami, R., et al. (2013). Economic and social factors of marginalization in Iran: A case study of Tehran metropolis. *Ofoghe Amniat [Security Horizons]*, 6(20), 167–196. (In Persian)
- Hazarjaribi, J., et al. (2023). The relationship between slum-dwelling policies and the identity of slum dwellers (Case study: Slum dwelling in Tehran). *Journal of Economic Sociology and Development*, 12(2), 101–118. <https://doi.org/10.22034/jeds.2023.57758.1742> (In Persian)
- Khakpour, B., & Hadizadeh Bazaz, M. (2012, April). Analytical study of the structural causes of migration, urbanization, and informal settlement in Iran with special focus on Mashhad metropolis [Paper presentation]. 4th Conference on Urban Planning and Management, Mashhad, Iran. (In Persian)
- Khalil, M. G. (2018). The impact of strategic planning on crisis management styles in the 5-star hotels. *Journal of Hotel & Business Management*, 7(1), 1–9. <https://doi.org/10.4172/2169-0286.1000169>
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. SAGE Publications.
- Liu, B. F., et al. (2023). Digital crisis communication theory: Current landscape and future trajectories. In C. Botan & E. Sommerfeldt (Eds.), *Public Relations Theory III*. Routledge.
- Mahdavi, M. (2013). *An introduction to rural geography of Iran (Vol. 1): The study of rural geographical circumstances*. SAMT Publications. (In Persian)
- Maleki, M., & Zaydoon, H. (2020). The role of media in crisis management. *Journal of News Sciences*, 8(32), 73–90. (In Persian)
- Mason, A. (2016). Media frames and crisis events: Understanding the role of message framing. *Business and Professional Communication Quarterly*, 79(3), 292–313.
- McCombs, M. E., & Shaw, D. L. (1972). The agenda-setting function of mass media. *Public Opinion Quarterly*, 36(2), 176–187.
- Mehrabanifar, H. (2024). Studying the ratio of local media and popular governance in the upstream media policies of the Islamic Republic of Iran. *Interdisciplinary Civilizational Studies of the Islamic Revolution*, 2(7), 135–161. <https://doi.org/10.28211685/CIR.2404.1116.2.7.6> (In Persian)
- Ministry of Housing and Urban Development of Iran. (2003). Document on empowerment and organization of informal settlements [Sanad-e tavānmandsāzi va sāmāndahi-ye sekūnatgāh-hāye gheyr-e rasmi]. First Vice President's Office, Cabinet of Ministers. (In Persian)
- Morrison, N., & Davies, M. (2014). Accessing the public sphere in Africa through a slum radio project. In T. Askanus & L. S. Ostergaard (Eds.), *Reclaiming the public sphere* (pp. 201–221). Palgrave Macmillan.
- Mowlay Zahedi, F. A. (2024). Identifying educational methods for flood confrontation on Iranian television. *Journal of News Sciences*, 12(47), 31–62. (In Persian)
- Naghdi, A., & Zare, S. (2011). Marginal living pattern: A threat to sustainable urban development and health. *Urban Studies [Motale'at-e Shahri]*, 1(1), 125–146. (In Persian)
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods* (4th ed.). SAGE Publications.
- Rabbani, R., & Rabiee, K. (2010). Marginalization and urban space: Reproducing a community of strangers (Case study: Arabs' neighborhood of Malekshahr, Isfahan). *Iranian Journal of Social Problems [Barrasi-ye Masa'el-e Ejtema'i-ye Iran]*, 1(3). (In Persian)
- Rashidi, E., et al. (2015). Identifying and prioritizing the functions of mass media in disaster management by using analytic network process. *Crisis Management Biannual Scientific-Research Journal*, (6), 16–24. (In Persian)
- Rosenthal, U., Boin, A., & Comfort, L. K. (Eds.). (2001). *Managing crises: Threats, dilemmas, opportunities*. Charles C Thomas Publisher.
- Safari, M., & Jaefari, M. (2021). Local media and development: Case study of Zanjan province. *Journal of Economic Sociology and Development*, 10(1), 131–159. <https://doi.org/10.22034/jeds.2021.42435.1469> (In Persian)
- Salehi Amiri, S. R., & Khodaei, Z. (2010). Characteristics and consequences of informal settlement and urban marginalization (Case study: Tehran metropolis). *Iranian Journal of Social Problems [Barrasi-ye Masa'el-e Ejtema'i-ye Iran]*, 1(3), 65–80. (In Persian)
- Samadi, M., & Mansouri, S. (2020). Alternative media services and media policymaking in a crisis. *Journal of News Sciences*, 8(3), 47–72. (In Persian)
- Shaterian, M., & Oshnoei, A. (2013). Factors affecting the formation of marginalization in Kashan: Case study of Ghorbatha neighborhood and Pump Ra'iyati. *Geography [Joghrafia]*, 11(36), 201–214. (In Persian)

- Simmons, R. E., et al. (2015). Media and developmental news in slums of Ecuador and India. *Journalism Quarterly*, 45(4), 698–705.
- UN-Habitat. (2003). *The challenge of slums: Global report on human settlements*. Earthscan.
- UN-Habitat. (2018). Indicator 11.1.1 training module: Adequate housing and slum upgrading. United Nations Human Settlements Programme. https://unhabitat.org/sites/default/files/2020/06/indicator_11.1.1_training_module_adequate_housing_and_slum_upgrading.pdf
- UN-Habitat. (2023). Global action plan for sustainable urban development. United Nations Human Settlements Programme. https://unhabitat.org/sites/default/files/2023/05/global_action_plan_22-05-23.pdf